

Sammendrag

Denne studien tar utgangspunkt i undersøkelser av språkbruken i offentlige paneldebatter om byutvikling i Trondheim slik de medieres og formidles gjennom Adresseavisens dekning av temaet. Studien ser på tidsrommet rundt tiåret mellom 2010 og 2020, og har fokus på diskusjoner som omhandler Midtbyen, Trondheims historiske bykjerne. Undersøkelsene er basert på teorier utviklet innen fagfeltet Kritisk diskursanalyse. Det blir også tatt høyde for materielle og politiske betingelser for språkbruken. Målet er å belyse hvilke planleggingsidealer som har vært dominerende i byutviklingsdebatten i Trondheim i tidsrommet jeg undersøker. Den tidsmessige bredden vil vise eventuelle endringer i språkbruken som vil gi grunnlag for en konklusjon på studien.

Abstract

This study is based on investigations of the use of language in public panel debates about urban development in Trondheim as they are mediated and presented through the coverage of the local newspaper Adresseavisen. The study looks at the period around the decade between 2010 and 2020, and focuses on discussions around Midtbyen, Trondheim's historic city centre. The investigations are based on theories developed within the field of Critical Discourse Analysis. Material and political conditions for language use are also taken into account. The aim is to shed light on which planning ideals have been dominant in the urban development debate in Trondheim during the period I am investigating. The temporal breadth will show any changes in language use that will provide a basis for a conclusion on the study.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lærerik og spennende prosess. Det har også vært flere uforutsette omstendigheter underveis som har ført til at arbeidet har tatt lengre tid enn jeg forventet. Målet var å fullføre våren 2020, men de sammensatte følgene av covid og nedstengingen i forbindelse med pandemien førte til at jeg måtte utsette fullføringen av arbeidet. Jeg har også vært nødt til å arbeide med oppgaven i tillegg til hverdagslivet som småbarnsfar i etterkant av den opprinnelige tiden som student. Derfor vil jeg takke alle som har bidratt til at jeg har fått tid til å fullføre arbeidet. Jeg vil først takke min samboer Linn og mine to barn som har støttet meg og ventet tålmodig på å få ha meg mer hjemme, og mine foreldre og søsken som har stilt opp for meg og familien underveis. Jeg vil også takke mine to veiledere Aud Mikkelsen Tretvik og Jon Olav Hove for gode faglige innspill. Til slutt vil jeg takke alle ansatte ved byantikvaren i Trondheim for en spennende og innholdsrik praksisperiode i forkant av arbeidet med oppgaven.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Problemstilling	7
1.2 Avgrensning	9
1.3 Tidligere studier av byutviklings- og bygningsverndiskursen i Trondheim	9
2 Teori	13
Kritisk diskursanalyse.....	13
Teoretiske perspektiver	14
Makt og ideologi.....	15
Språklige virkemidler.....	17
Oppsummering.....	18
3 Metode	19
Datainnsamling	19
Avisen	19
Roller	20
Kontekst og oppbygging.....	21
4 Premisser for norsk kulturminneforvaltning	23
Kulturminner, kulturmiljø og kulturminnevern.....	23
Verneverdi.....	24
Kulturminnepolitikken: Fra forfall til ressurs.....	24
Nye mål for kulturmiljøpolitikken.....	27
Oppsummering.....	28
5 Materielle strukturer	29
Cicignons byplan.....	29
Brann og fornyelse.....	30
Murtvang og arkitektur	31
Modernismens tidsalder.....	32
Vernetankene våkner.....	34
Oppsummering.....	36
6 Analyse av byutviklingsdebatten i Trondheim	38
6.1 Ny veileder for Midtbyen	38
Visjoner	40
Ny veileder.....	42
Oppsummering.....	45
Overgang til neste tidsrom:	46
6.2 «Enige om å bygge høyere i Midtbyen».....	46
Oppsummering.....	53
6.3 Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe	54
Oppsummering.....	61
Konklusjon	62
Etterord	64
Kilder	65

1 Innledning

Byutvikling handler i våre dager primært om fortetting og transformasjon av områder rundt bykjernen og langs kollektivknutepunkter. Dette er i tråd med det overordnede politiske målet for norsk byplanlegging, som helt siden tidlig på 1990-tallet har handlet om at byveksten skal styres innover mot sentrum.¹ Tanken er at en slik planleggingsstrategi vil redusere behovet for unødvendig og ressurskrevende arealspredning, og begrense nedbyggingen av matjord og verdifulle naturområder. Over tid vil det også bidra til å få ned utslipp av klimagasser fra biltrafikk ved at flere får mulighet til å bo sentralt nok til å kunne gå, sykle eller reise kollektivt til sine daglige gjøremål. Fortetting blir derfor også omtalt som et klimatiltak. Fortettingspolitikken gir også gode muligheter for å oppgradere og videreutvikle de eksisterende kvalitetene i byenes sentrumsområder. Ifølge regjeringens nettsider forklares det at fortettingen må kombineres med høy kvalitet i utformingen av bebyggelse, byrom og utemiljø, og at historiske bygninger og kulturmiljø representerer bymiljøkvaliteter som er viktige for stedets identitet som bør tas vare på.²

De sentrumsnære arealene har imidlertid ikke blitt mindre attraktive i sammenheng med fortettingspolitikken. Dette gjelder særlig i de største norske byene, som er preget av komplekse eiendomsforhold, høy arealverdi, og betydelige investeringer fra private utbyggere.³ Mange mener at dette gir utbyggerne mye makt i planleggingen og utformingen av de sentrale byrommene, og at dette hindrer en reell folkelig medvirkning i planleggingsprosessene.⁴ Utbyggernes virksomhet er i stor grad basert på økonomisk vekst. De vil derfor ha stor interesse av å maksimere utnyttelsen av tomtens grunnareal ved å planlegge byggeprosjekter som gir et høyest mulig antall nye enheter for salg på markedet.

Til tross for at slike planer i mange tilfeller bryter med gjeldende reguleringsplaner, blir de likevel ofte godkjent politisk med begrunnelse

---

¹ Hilde Nymoene Rørtveit, Ida Marie Henriksen, og Aksel Tjora, "Bysamfunnets realiteter og muligheter," i *Bysamfunn*, Red. Ida Marie Henriksen og Aksel Tjora (Oslo: Universitetsforlaget, 2019), 19.

² Regjeringen.no, "Fortetting og knutepunktsutvikling," 27.05.2019 Access <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/ny-emner-og-eksempler/fortetting-ny/id2363894/>

³ Ibid.

⁴ Aksel Tjora og Marie Mamen, "Hvem skal eie byen?," *Adresseavisen*, 17.08.2020

om at det er i tråd med den vedtatte fortetningspolitikken. Dette kan tyde på at makten til å definere byens fremtidsbehov faktisk *ikke* er jevnt fordelt, men at enkelte verdier tildeles større tyngde enn andre i vår tids debatter om byutvikling. I så fall kan fortetningspolitikken heller føre til en reduksjon av byenes eksisterende verdier, fremfor å bevare og videreutvikle byrommenes helhetlige kvaliteter.

I denne studien skal jeg se nærmere på hvordan makten er fordelt i vår tids debatter om byutvikling, med utgangspunkt i diskusjoner rundt utviklingen av Trondheim sentrum. I Trondheim forstår man gjerne sentrum som Midtbyen, området som ligger på halvøya innenfor Nidelvens slyngende løp. Midtbyen rommer Trondheims historiske bykjerne, og består i stor grad av sammenhengende kulturmiljø i en historisk kvartalsstruktur. Det som lenge har vært et sentralt utgangspunkt for debatten om Midtbyens fremtid, er hvordan området sentrumsfunksjon kan videreutvikles på en måte som tilfredsstillende tidsmessige målsettinger og behov, uten at det går på bekostning av området verneverdige bebyggelse og karakter. Til tross for vedtatte vernebestemmelser i Midtbyplanen, området reguleringsplan fra 1981, har kommunen likevel i flere tilfeller gitt dispensasjon fra bestemmelsene til fordel for ny bebyggelse som åpenbart bryter med kulturmiljøenes volum, høyde og karakter. Midtbyplanens skjønsmessige formuleringer åpner nemlig for at kommunen kan tillate *mindre vesentlige unntak* fra bestemmelsene når *særlige grunner* tilsier det.⁵ Grunnen til at Midtbyplanen inneholder slike formuleringer er at den skal være fleksibel over tid, slik at kommunen til enhver tid har handlingsrom til å utvikle Midtbyen i tråd med sin tids overordnede politiske målsettinger og strategier for samfunnsutviklingen. Det er imidlertid opp til det politiske flertallet å definere hva som utgjør *særlige grunner* til å bryte med planen, og hva som i denne sammenhengen bør forstås som et *mindre vesentlige unntak* fra bestemmelsene.

1.1 Problemstilling

Gjennom denne studien skal jeg finne ut mer om hva man forstår som *særlige grunner* til å se bort fra bestemmelsene i Midtbyplanen. Jeg skal tilnærme meg dette med utgangspunkt i et system som kategoriserer de tre mest fremtredende idealretningene innen planleggingsfaget gjennom tidene. De tre kategoriene er identifisert som den regularistiske, den rasjonelle og den kulturalistiske retningen, noe jeg vil utdype nærmere i underkapittel 1.3. Jeg skal undersøke hvordan disse idealene har kommet

---

⁵ Trondheim Kommune, "Midtbyplanen," (Trondheim1981).

til uttrykk i løpet av det siste tiårets debatter om byutvikling i Trondheim, og på denne måten påvise hvilke idealer som har vært mest fremtredende opp mot våre dager. Som utgangspunkt for studien har jeg derfor valgt denne problemstillingen:

-Hvilke idealer har vært dominerende i debatter om byutvikling i Trondheim det siste tiåret?

Dette skal jeg belyse ved å analysere språkbruken i den offentlige debatten om byutvikling, slik den utspiller seg i avisene. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i teorier og metoder utviklet innen feltet *kritisk diskursanalyse* for å forstå mer av sammenhengen rundt språket som praktiseres i debattene, og for å vise hvordan språkbruken i slike debatter kan bidra til at enkelte perspektiver gradvis og ubemerket posisjonerer seg som dominerende og selvsagte idéretninger. Grunntanken er at språket i debattene forstås som representasjoner for ulike virkelighetsforståelser, og at representantenes uttalelser ses i forhold til den bredere samfunnsmessige sammenhengen de inngår i. Dette vil jeg utdype nærmere i teorikapittelet som omhandler den kritiske diskursanalysens faglige forankring, formål og fremgangsmåter. Når man arbeider med kritisk diskursanalyse som metode forutsetter det imidlertid at forskeren har satt seg inn i en relevant bredde av konteksten som omgir den aktuelle saken som undersøkes, og at dette blir tilstrekkelig formidlet til tekstens lesere. For å ha et grunnlag for å kunne svare på hovedproblemstillingen vil studien derfor også diskutere tre underproblemstillinger:

1. På hvilken måte har den offentlige kulturminneforvaltningen lagt føringer for debatter om vern og utvikling på 2000-tallet?
2. Hvilke premisser legger de materielle strukturene i Midtbyen for debatter om byutvikling og kulturminnevern?
3. Hvilke planleggingsidealene har vært dominerende innen debatter om byutvikling i Trondheim frem mot 2010?

Ved å svare på disse tre spørsmålene vil jeg ha den nødvendige bakgrunnen til å diskutere hvem som deltar, hvilke rammer de deltar innenfor, og hvilke idealer de eventuelt representerer. Jeg vil besvare alle underproblemstillingene i egne kapitler, som til sammen danner et grunnlag for å utvide forståelsen av konteksten debattene inngår i. Med dette som bakgrunn vil jeg ha et godt utgangspunkt for å kunne svare på spørsmålet jeg formulerte i min hovedproblemstilling.

1.2 Avgrensning

En studie av språket i debatter om byutvikling kan fort bli svært omfattende, og det er derfor viktig at jeg foretar enkelte avgrensninger. Som innledningen viser har jeg valgt Midtbyen som min geografiske avgrensning for studien. Midtbyens areal strekker seg til Ila i vest, Bakklandet i øst, Brattøra og fjorden mot nord, og Elgeseter mot sør. Dette er et relativt stort område, men det gir likevel en tilstrekkelig avgrensning ettersom jeg er mest opptatt av debatten om Midtbyen på et mer generelt nivå. Oppgavens tidsmessige avgrensning omhandler den siste tiårsperioden, og jeg vil undersøke temaet med utgangspunkt i Adresseavisens dekning av debatter om byutvikling i dette tidsrommet. Jeg har foretatt et utvalg av tekster som grunnlag for undersøkelsen, og jeg vil bygge opp studien kronologisk rundt offentlige paneldebatter slik de formidles av Adresseavisens medarbeidere. På denne måten får jeg muligheten til å belyse variasjoner mellom uttalelsene i debatten og avisens gjengivelse av begivenheten som representasjoner for byutviklingsdiskursen til ulike tider. Dette vil gi meg et tilstrekkelig grunnlag for å undersøke hvilke idealer som dominerer byutviklings- og bygningsverndiskursen i Trondheim, og hvordan dette har endret seg i løpet av det aktuelle tidsrommet jeg studerer.

1.3 Tidligere studier av byutviklings- og bygningsverndiskursen i Trondheim

Det er skrevet mange bøker som omhandler Trondheims historie, men det er få av disse som i hovedsak problematiserer byens utviklingshistorie med et kritisk perspektiv på kommunens rolle i byplanleggingen. Et godt unntak er boken «Trebyen Trondheim – modernisering og vern» fra 2014, skrevet av Dag Kittang, professor ved NTNUs institutt for byggekunst, historie og teknologi.⁶ Boken er en bearbeidet utgave av hans doktorgradsarbeid i tidsrommet 2003-2006, der han undersøkte hvordan byen hadde utviklet seg i spenningsfeltet mellom modernisering og vern fra 1960 til 2005. Jeg har valgt å se denne boken som en bakgrunn for min studie av byutviklingsdebatten i Trondheim. Kittang baserte også sitt empiriske grunnlag på avisreportasjer, artikler og kronikker fra perioden han undersøkte, og jeg vil bygge videre på Kittangs forskning ved å studere aktuelle avisinnlegg fra årene i etterkant av tidsrommet boken omhandler. Jeg har også brukt Kittangs bok som hovedkilde til

---

⁶ NTNU, "Ansatte: Dag Kittang," NTNU, Access <https://www.ntnu.no/ansatte/dag.kittang>

gjennomgangen av byens nyere planleggings- og byutviklingshistorie i kapittel 5.

Kittangs arbeid med boken er basert på en sosialkonstruktivistisk tilnærming, som tar utgangspunkt i at våre meninger og forestillinger om byens utvikling er bestemt av den sosiale og kulturelle konteksten vi er en del av.⁷ Tanken er at forståelsesformer blir utviklet gjennom diskurser, og at det pågår en kontinuerlig kamp mellom ulike diskurser om å etablere og opprettholde dominerende forståelsesformer. Målet med Kittangs forskning var å kunne forstå og forklare samtidens perspektiver på Midtbyens egenskaper og verdier, og hvordan disse forståelsesformene endrer seg over tid. For å være i stand til dette hevder Kittang at man må studere den sosiale og kulturelle rammen for meningsdannelsen; man må med andre ord studere selve byutviklingsdiskursen.

En studie av byutviklingsdiskursen innebærer imidlertid at arbeidet til en viss grad må forankres med utgangspunkt i en teoretisk tilnærming til moderne byplanlegging. I våre dager er byplanleggingen basert på et helhetlig kunnskapsgrunnlag, med utgangspunkt i blant annet tekniske, naturvitenskapelige, humanistiske og samfunnsvitenskapelige tradisjoner. Denne komplekse tverrfagligheten tilsier at en tilnærming til byplanleggingens faglige grunnlag fort kan bli en omfattende oppgave. Derfor har jeg valgt å heller konsentrere meg om de tre ulike idealretningene som ifølge Kittang har preget planleggingens teoretiske utvikling helt siden den oppsto som et eget felt tidlig på 1800-tallet.⁸ Han benytter seg av en modell som identifiserer tre idéretninger som har formet byplanleggingsfaget gjennom tidene; den *regularistiske*, den *rasjonelle* og den *kulturalistiske* retningen.

Den regularistiske retningen er den offentlige administrasjonens linje, som regulerer og bygger videre på den eksisterende byen. Dette var den dominerende retningen i planleggingsfagets tidlige fase, som skulle gi myndighetene evnen til å håndtere den ukontrollerte byveksten på 1800-tallet. Med bakgrunn i vitenskapelige teorier ble planleggerne ansett som eksperter som skulle organisere samfunnsutviklingen og realisere visjonene for byen.⁹ Dagens samfunnsplanlegging er fortsatt basert på den regularistiske retningens prinsipper om en overordnet

---

⁷ Dag Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005* (Bergen: Fagbokforlaget, 2014), 17-23.

⁸ *Ibid.*, 47-64.

⁹ *Ibid.*, 49-53.

reguleringsmyndighet, men det er ikke ensbetydende med at dette er den dominerende idéretningen. Planleggeren har ikke lenger en selvskreven rolle som ekspert, men har nå større ansvar for å legge til rette for demokratisk medvirkning. Det er imidlertid ikke usannsynlig at denne retningen har blitt forsterket i lys av klimadebatten og behovet for en strategisk byfortetting, og at dette har gitt en sterkere forståelse av myndighetenes rolle som eksperter i byplanleggingen.

Den rasjonalistiske retningen legger opp til en ny og funksjonell by, som bygger på industri og moderne teknologi for å løse aktuelle utfordringer. Retningen fikk omsider gjennomslag med funksjonalismens gjennombrudd, og tanken var at den historiske bygningsmassen i bysentrene skulle erstattes med ny bebyggelse, og at ulike funksjoner skulle samles i egne avgrensede soner.¹⁰ Dette var et dominerende ideal for byplanleggingen i Trondheim frem mot 1970-tallet, da ble utfordret av tanker knyttet til den kulturalistiske retningen som nå begynte å få sterkere fotfeste i bredden av befolkningen. Det praktiseres fortsatt en form for soneinndeling gjennom kommunens områderegulering, men i våre dager har byplanleggingen i Trondheim knyttet seg til prinsippet om *rett virksomhet på rett sted*.¹¹ Vi ser imidlertid flere uttrykk for det rasjonelle tankegodset i dagens debatter om byutvikling i Trondheim. Dette kommer tydeligst frem i debatter rundt byens store satsningsområder, som NTNUs planer for samling av campus på Gløshaugen, Havforskningsssenteret Ocean Space på Tyholt, og ikke minst i visjonene for utviklingen av sentrumsnære bydeler som Nyhavna og Tiller, som er blant områdene kommunen har utpekt til å ta hoveddelen av byens fortettingsbehov. Fellesnevneren for disse planene er at de har oppstått ut ifra overordnede ambisjoner om å tilpasse samfunnsutviklingen til å bli en del av løsningen på klimautfordringene, og at disse visjonene derfor ofte fremstår som så nødvendige at man gjerne legger mindre vekt på andre hensyn i nærområdene.

Den kulturalistiske retningen ser først og fremst byen som et livsmiljø med betydning for hvordan byrommene oppfattes psykologisk og sosialt. Under denne retningen fremheves byen som menneskelige omgivelser, og ikke bare som en arena for produksjons- og markedsvirksomhet. Dette perspektivet blomstret med de nasjonalromantiske tankene på 1800-

---

¹⁰ Ibid., 53-58.

¹¹ Trondheim Kommune, "Byutviklingsstrategi for Trondheim - Strategi for areal- og transportutvikling fram mot 2050," (Trondheim: Trondheim kommune, 2020), 27.

tallet, og fikk fornyet oppslutning med vernetankene som begynte å etablere seg rundt 1970.¹² I den sammenhengen ble kulturminnene ansett som verdifulle ressurser for byens befolkning, som det var viktig å bevare av hensyn til gode bomiljø og opplevelsen av de eksisterende kvalitetene i byrommene. Synet på kulturminner og kulturmiljø som ressurser har i våre dager blitt et sentralt satsingsområde på det kulturminnepolitiske feltet, noe jeg skal forklare nærmere i kapittel 4.

Kittang påpeker at ingen av disse idéretningene har vært til stede som kronologiske perioder i planleggingshistorien.¹³ De har siden byplanleggingen oppsto som fag representert ulike forståelsesformer, som gjennom en kontinuerlig kamp for å hevde sitt perspektiv har etablert seg som dominerende planleggingsidealer til ulike tider. De ulike teoretiske retningene byplanleggingen bygger på har alle utviklet seg fra selvstendige idégrunnlag, og det vil derfor stadig legges ulike perspektiver til grunn i debattene rundt byplanleggingens faglige utvikling. I analysekapittelet skal jeg finne ut mer om hvordan disse idéretningene gjenspeiles i vår tids diskusjoner om byutvikling i Trondheim, og hvilke retninger som har dominert byutviklings- og bygningsverndiskursen i perioden jeg undersøker.

---

¹² Kittang, 58-64.

¹³ Ibid., 62-64.

2 Teori

Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse (KDA) er en studie av språk i bruk.¹⁴ Grunntanken i KDA er at språket er strukturert i ulike mønstre som betinger våre uttalelser når vi opptrer innenfor forskjellige sosiale domener.¹⁵ Forskningen går ut på å studere disse mønstrene, og bygger på idéen om at subjektene språkbruk er individuelle representasjoner av bestemte diskurser.¹⁶ En *diskurs* kan beskrives som en bestemt måte å tolke og forstå vår sosiale omverden på ut ifra vår individuelle bakgrunn og vår sosiale tilhørighet. Begrepet «diskurs» kan imidlertid forstås på mange ulike måter. Den britiske forskeren Norman Fairclough trekker frem tre vanlige forståelser av begrepet:¹⁷ Den første er *meningsdannelse*, som oppstår som et element i den sosiale prosessen, og former vår oppfattelse av virkeligheten. Den andre er *språkbruk* som er tilknyttet et bestemt sosialt felt eller sosial praksis; For eksempel vil en samtale mellom en lege og en pasient utfolde seg klart forskjellig fra kommunikasjonsformen i en politisk debatt. Dette er to ulike domener som ifølge KDA gir henholdsvis uttrykk for en «medisinsk diskurs» og en «politisk diskurs». En diskurs kan på denne måten forstås som måter å representere på, og kan slik knyttes til ulike posisjoner og perspektiver delt av ulike grupper av sosiale aktører i samfunnet.¹⁸ Den tredje er *måter å konstruere aspekter av verden på* som assosieres med et bestemt sosialt og samfunnsmessig perspektiv, for eksempel globalisering og nyliberale diskurser som i stor grad legger opp til å strukturere ulike deler av samfunnet etter en markedslogikk. Dette kan knyttes til vår tids vektlegging av å se kulturminner som ressurser, der *verdiøkning* er et viktig stikkord. Disse tre ulike måtene å bruke begrepet diskurs på er alle knyttet til en individuell eller kollektiv forståelse av den virkelige verden. Våre kunnskaper om verden er derfor ikke en refleksjon av en absolutt sannhet, men et samlet produkt av hvordan vi kategoriserer vårt perspektiv på virkeligheten.¹⁹ Diskursene forstås som et element av sosialt liv som er tett sammenkoblet med andre elementer, og disse kan

---

¹⁴ James Paul Gee og Michael Handford, "Introduction," i *The Routledge handbook of discourse analysis*, Red. James Paul Gee og Michael Handford (Abington: Routledge, 2012), 1.

¹⁵ Marianne Winther Jørgensen og Louise Philips, *Diskursanalyse som teori og metode* (Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 9.

¹⁶ Joar Skrede, *Kritisk diskursanalyse* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017), 47.

¹⁷ Norman Fairclough, "Critical discourse analysis," i *The Routledge handbook of discourse analysis*, Red. James Paul Gee og Michael Handford (Abingdon: Routledge, 2012), 11.

¹⁸ Skrede, 35.

¹⁹ Jørgensen og Philips, 13.

da analyseres ved at uttalelser i tekst og tale ses i sammenheng med begivenhetene og strukturene de er en del av.²⁰

Teoretiske perspektiver

De gjeldende teoretiske perspektivene i KDA har sitt utspring i de kritiske språkvitenskapene som oppsto mot slutten av 1970-tallet.²¹ Som metode kombinerer KDA lingvistikkenes analyseverktøy med teoretiske perspektiver fra samfunnsvitenskapene, og undersøker på denne måten hvordan urettferdighet og maktmisbruk i samfunnet blir konstruert, reproduert, legitimert og motsagt gjennom tekst og tale i sosiale og politiske kontekster.²² Metoden forener slik to tidligere separerte perspektiver i samfunnsforskningen; makrotilnærmingen i de idéhistoriske tradisjonene og mikrotilnærmingen i de språkvitenskapelige retningene.²³ KDA må dermed anses som mer enn en analyse av tekst og tale; det er en studie av språkets sosiale og samfunnsmessige kontekst, som ser på hvordan språkbruken reproduserer eller omstrukturerer den eksisterende tilstanden, og hvilke sosiale konsekvenser dette kan medføre.²⁴ Retningen anser seg dermed ikke som politisk nøytral, men oppfatter seg selv som politisk engasjert i sosial forandring.²⁵ Derfor betegnes retningen som *kritisk* diskursanalyse, der målet er å forstå, avsløre og ikke minst bidra til å motkjempe tilfeller av sosial urettferdighet.²⁶

Det finnes imidlertid flere ulike teoretiske innganger til forskningsarbeidet. Den nederlandske forskeren Teun A. Van Dijks tilnærming til KDA tar utgangspunkt i det han omtaler som *diskurs-kognisjon-samfunn-trianglet*.²⁷ Med denne modellen legger han vekt på viktigheten av å studere kognisjon – og ikke bare samfunn – i sin kritiske analyse av diskurser, kommunikasjon og samhandling. Dette betyr at han er mest interessert i det sosiokognitive aspektet av diskurser, som er *forholdet* mellom sinn, diskursiv samhandling og samfunn.

---

²⁰ Norman Fairclough, *Analysing Discourse - Textual analysis for social research* (London: Routledge, 2003), 3.

²¹ Teun A. Van Dijk, "Critical Discourse Analysis," i *The Handbook of Discourse Analysis*, Red. Deborah Tannen, Heidi E Hamilton, og Deborah Schiffrin (London: Routledge, 2015), 466.

²² Skrede, 11.

²³ Van Dijk, 468-69.

²⁴ Jørgensen og Philips, 81.

²⁵ Ibid., 75-76.

²⁶ Van Dijk, 466.

²⁷ "Critical discourse studies: A sociocognitive approach," i *Methods of Critical Discourse Analysis*, 2. utgave, Red. Ruth Wodak og Michael Meyer (Los Angeles: Sage Publications, 2009), 64.

Den østerrikske språkforskeren Ruth Wodaks *diskurs-historiske* tilnærming tar utgangspunkt i analyserer av forandringer i diskursive praksiser over tid og i forskjellige sjangre.²⁸ Ved undersøkelser av historiske, organisatoriske og politiske tema og tekster, integrerer den diskurs-historiske tilnærmingen en bredde av tilgjengelig kunnskap om de historiske kildene, og bakgrunnen for de politiske og sosiale domene som diskursive begivenheter er en del av. Deretter analyseres den historiske dimensjonen til diskursive handlinger ved å utforske språkets *diakroniske forandring*, som betyr studier av språkbrukens endring over tid. Boken til Kittang er et godt eksempel på dette.

Britiske Norman Fairclough legger mer vekt på studier av samfunnsmessige relasjoner, og tilnærmer seg KDA med det han omtaler som en *dialektisk-relasjonell* modell.²⁹ Fairclough mener forskningen er *relasjonell* fordi den ikke først og fremst fokuserer på enkeltindivider, men er mer opptatt av sosiale relasjoner. Slike forhold er komplekse, og består samtidig av flere lag som inkluderer «forhold mellom forhold». Et sentralt poeng knyttet til dette er, ifølge Fairclough, at vi ikke kan forklare hva diskurser er uten å først forstå diskursenes interne og eksterne relasjoner til andre «objekter». Slike relasjoner anser Fairclough som *dialektiske*, en betegnelse på forhold mellom objekter som er ulike, men ikke så fullstendig separate at de utelukker hverandre. Fairclough beskriver dette med et eksempel der han beskriver det dialektiske forholdet mellom *makt* og *diskurs*. Makten til de som styrer en moderne stat, og maktrelasjonen mellom dem og resten av befolkningen, har en delvis diskursiv karakter. Dette avhenger f.eks. av opprettholdelse av «legitimiteten» til staten og dens representanter, som i stor grad er diskursivt konstruert. Samtidig innehar statsmakten kapasiteten til å bruke fysisk makt og vold. Makt er dermed ikke bare diskurs, og heller ikke reduserbart til diskurs; makt og diskurs er ulike elementer eller momenter i den sosiale prosessen. Sosial aktivitet eller praksis består av komplekse artikuleringer mellom slike relasjoner og andre objekter som elementer eller momenter, og det er de dialektiske relasjonene mellom disse som skal analyseres.

Makt og ideologi

Til tross for at forskerne har ulike teoretiske tilnærminger til KDA, deler de alle et felles grunnsyn om at språk er makt. Van Dijk definerer sosial makt

---

²⁸ Ruth Wodak, "The discourse-historical approach," i *Methods of critical discourse analysis*, Red. Ruth Wodak og Michael Meyer (London: Sage Publications, 2001), 65.

²⁹ Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis: The critical study of language (2. utgave)* (New York: Routledge, 2010), 2-4.

som kontroll.³⁰ Han hevder at en gruppe oppnår en viss grad av makt om de er i stand til å kontrollere handlingene og meningene til medlemmer av andre grupper. Makten til de dominerende gruppene kan integreres i samfunnet i form av lover, normer og spilleregler, og slik frembringe et hegemonisk meningsunivers. Samtidig poengterer Van Dijk at makt ikke utelukkende utøves av dominerende grupper; makt reproduseres og utspilles til stadighet i mangfoldet av dagligdagse hendelser, der typiske eksempler er hverdagslige former for sexisme og rasisme. Den dominerende samfunnsmakten ligger derfor, ifølge Van Dijk, hos de gruppene som har størst kontroll over de mest innflytelsesrike diskursene, som da også har flere muligheter til å indirekte kontrollere andres tanker og handlinger. Dette forutsetter en viss stabilitet i den språklige praksisen innenfor en aktuell *diskursorden*, som kan ses som et nettverk av sosiale praksiser der visse ting anerkjennes og andre ekskluderes.³¹ Innenfor en diskursorden er det etablert en grad av enighet om forståelsen av virkeligheten, slik at aktørenes språk kan brukes og vurderes ut ifra sine sosiale effekter fremfor sine verdier av sannhet.³² Slik vil enkelte diskurser til bestemte tider fremstå som selvsagte og opptrer som *hegemoniske diskurser*, ved at språkbruken fremstiller sammenhenger som naturgitte og faktiske forhold.³³

I KDA ses slike diskursive maktforhold som et uttrykk for ideologi. Ifølge Fairclough er diskurser ideologiske i den grad de bidrar til å etablere, opprettholde eller utfordre hegemoniske maktrelasjoner i samfunnet.³⁴ Van Dijk fremhever at ideologi må forstås både som et mentalt og et sosialt fenomen, opprettholdt gjennom de mentale representasjonene til språkets brukere når de produserer og tolker diskurser og deltar i verbal samhandling.³⁵ Slike mentale representasjoner kaller Van Dijk *kontekstmodeller*, en individuell «definisjon» av den kommunikative situasjonen, som er styrende for diskursproduksjonen og forståelsen av deres sosiale miljø. Wodak mener det også er viktig å forstå hvordan diskursenes utvikling og utbredelse kan påvise bestemte historiske hendelser som forutsetninger for opprettholdelsen av samfunnsmessige maktforhold. I den forbindelse er Wodak opptatt av hvordan språk brukes til å bestemme og definere likheter og ulikheter, og skaper klare avgrensninger mellom «oss» og «dem». Ulikhetene blir over tid forstått

---

³⁰ Van Dijk, "Critical Discourse Analysis," 469-70.

³¹ Skrede, 38.

³² Norman Fairclough, *Discourse and social change* (Cambridge: Polity Press, 1992), 89.

³³ Kittang, 30.

³⁴ Fairclough, *Analysing Discourse - Textual analysis for social research*, 218.

³⁵ Van Dijk, "Critical discourse studies: A sociocognitive approach," 65.

som selvsagte og inngår som en naturlig del av vår identitet, slik at ideologiske momenter ubemerket introduseres og naturaliseres gjennom forskjellige former for klassifiseringer av ulikheter.³⁶ Fairclough hevder at alle typer fellesskap og sosiale nettverk er avhengig av betydninger som deles og kan tas som gitte, og at ingen form for sosial kommunikasjon eller interaksjon kan tenkes uten en slik «felles grunn».³⁷ Samtidig påpeker han at gruppene som innehar sterkest kapasitet til å utøve sosial makt, dominans og hegemoni i samfunnet, dermed også er de som i størst grad har evnen til å i forme innholdet i denne «fellesgrunnen».

Språklige virkemidler

Et godt utgangspunkt for å påpeke tilfeller av ideologisk maktutøvelse er, ifølge Fairclough, å starte med å se på bruken av antagelser eller hva som sies implisitt.³⁸ I KDA skiller man vanligvis mellom tre typer antagelser: Den første er *eksistensielle antagelser*, som er påstander om hva som eksisterer, den andre er *verdiantagelser* som viser til påstander om hva som er godt og ønskelig, og den siste er *proposisjonelle antagelser*, påstander om hva som er, eller kan og vil bli tilfelle.³⁹ Antagelser kan også opptre i form av *latent intertekstualitet*, som viser tilfeller der det trekkes på andre tekster uten at det gjøres eksplisitt, og gjerne ubevisst.⁴⁰ Dette forutsetter imidlertid en viss stabilitet i den språklige praksisen innenfor et sosialt nettverk, der det eksisterer en viss grad av enighet om etablerte forståelser av virkeligheten. Derfor kan antagelser også brukes uten at det nødvendigvis gir et grunnlag for å hevde at språket er ideologisk ladet. Dette kan belyses ved å skille mellom *kongruente* representasjoner, som er i samsvar med forholdet som beskrives, og representasjoner som er *metaforiske*. *Nominaliseringer* er en type grammatiske metaforer som er en måte å fremstille samfunnsprosesser som ting eller objekter fremfor faktiske prosesser. Et eksempel kan være «byen må vokse», der byen nærmest fremstår som en selvstendig organisme som vokser av seg selv. I en nominalisert setning er det vanlig at verb gjøres om til substantiv, slik at både prosessen og ansvarlige aktører utelates i formuleringen av språket. *Passiv-konstruksjoner* bidrar også til å skjule ansvar og prosess til en viss grad, ved å gjøre subjektene passive i prosessen. «Reguleringsplanen var endret» viser et eksempel som nedtoner ansvarlige aktører fra prosessen,

---

³⁶ Ruth Wodak, "Language, power and identity," i *Language teaching, volume 45 (2)*, Red. Graeme Porte (Cambridge: Cambridge university press, 2012), 216.

³⁷ Fairclough, *Analysing Discourse - Textual analysis for social research*, 55.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid., 55-58.

⁴⁰ Skrede, 48-53.

i motsetning til «Den endrede reguleringsplanen», der prosessen er gjort om til substantiv ved hjelp av nominalisering.⁴¹

Et annet viktig virkemiddel med tanke på forpliktelse til sannhet er *modaliteter*, som viser subjektens måte å uttrykke kunnskap og holdninger på.⁴² Modaliteter innebærer ulike grader av sikkerhet eller tvil, eventuelt muligheter, nødvendigheter, tillatelser og forpliktelser, og for å finne modaliteter i teksten skal jeg se etter eksempler der noen stiller spørsmål, påstår noe, eller krever eller tilbyr noe. Vi skiller vanligvis mellom to typer modaliteter: *Epistemisk modalitet* viser talerens sikkerhet og kunnskap om forholdet, og formuleres gjerne med verb som skal, må, er, kan og bør. *Deontisk modalitet* viser grader av ønskelighet, nødvendighet og tillatelse, der kunnskapen om saksforholdet ses i forhold til sosiale lover og normer.

Disse begrepene betegner de vanligste virkemidlene med tanke på subjektens ulike grader av forpliktelser til sannhet. Ved å påvise bruken av slike språklige virkemidler i tekstene vil jeg ha et godt grunnlag for å belyse kunnskapsgrunnlaget subjektene baserer språket på, om det bygger på faktisk kunnskap eller kan kategoriseres som et tilfelle av diskursiv maktutøvelse.

Oppsummering

Den teoretiske tilnærmingen KDA har til forskningen på forholdet mellom språk og samfunn er et godt metodisk utgangspunkt for å undersøke hvilke idealer som har vært dominerende i byutviklingsdebatten i Trondheim i den siste tiårsperioden. I analysen skal jeg derfor ikke se språket bare som tekst og tale, men som et uttrykk for konteksten rundt den gjeldende sosiale praksisen der tekstene blir produsert. I min studie av byutviklingsdebatten i Trondheim har jeg fokus på to forhold som setter premisser for språket jeg undersøker. I den forbindelse skal jeg først komme inn på premissene som er lagt for den norske kulturmiljøforvaltningen ved hjelp av lovverk, stortingsmeldinger og andre relevante dokumenter. Deretter skal jeg vise de materielle premissene for debattene med en gjennomgang av Midtbyens fysiske utviklingshistorie. I tillegg er jeg ute etter å undersøke eventuelle diakrone endringer i diskursen gjennom tiårsperioden studien fokuserer på, og derfor vil jeg for ordens skyld gjennomgå de utvalgte avisildene i kronologisk rekkefølge.

---

⁴¹ Ibid., 48-49.

⁴² Ibid., 49-51.

3 Metode

Jeg har valgt nærlesning av utvalgte debattinnlegg i Adresseavisen som utgangspunkt for arbeidet med analysen. Dette betyr at jeg skal analysere komponentene teksten er sammensatt av ned til setningsnivå, slik at jeg får et utvidet grunnlag for å tolke og forstå de diskursive trekkene teksten gjenspeiler i sin helhet. Jeg skal med andre ord analysere språkbruken i den offentlige debatten om byutvikling i Trondheim som et uttrykk for diskursens mikronivå.

Datainnsamling

De utvalgte kildene som utgjør mitt analysegrunnlag er hentet fra Adresseavisens nettavis og fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling. Min opprinnelige plan var å bare bruke kilder fra Adresseavisens nettavis, men den viste seg å ha en begrenset søkefunksjon som bare listet opp de mest aktuelle treffene over et avgrenset tidsrom. Derfor søkte jeg om tilgang i Nasjonalbibliotekets samling, og der jeg fikk frem samtlige treff knyttet til mine søkeord uten begrensninger. For å finne frem til et relevant utvalg i en slik uoversiktlig mengde av tekster, forutsatte det imidlertid en kreativ tilnærming til søkefunksjonen. Jeg foretok en rekke søk med ulike ord, eller kombinasjoner av ord, som hver gang resulterte i et bestemt antall treff. For eksempel vil søkeordene «byutvikling» og «Trondheim» gi mange treff som ikke nødvendigvis er relevante for mine undersøkelser, men om jeg søker med kombinasjonen «byutvikling Trondheim» vil det begrense mengden av overflødige treff. Det som imidlertid var mest tidkrevende i arbeidet med datainnsamlingen var å lese gjennom alle tekstene under treffene jeg søkte meg frem til. Deretter sorterte jeg aktuelle tekster etter dato og tema, og foretok flere omganger med avgrensninger før jeg omsider kom frem til det endelige tekstutvalget.

Avisen

Adresseavisen er Trondheims største regionale dagsavis, med et opplag på 75 630 i 2020.⁴³ Adresseavisen er i dag en veiletblert medieinstitusjon i byen, og har helt siden første utgave ble trykket i 1767 har vært en trofast kilde til lokale nyheter. For mange av byens innbyggere er den sannsynligvis fortsatt den primære kilden til lokale nyheter og begivenheter. På denne måten er Adresseavisen i seg selv er en viktig aktør i meningsdannende samfunnsprosesser, og dermed et godt egnet

---

⁴³ Store Norske Leksikon, "Adresseavisen," SNL, 14.09.2021 Access <https://snl.no/Adresseavisen>

utgangspunkt for en studie av byutviklingsdiskursen i Trondheim. Når man bruker redaksjonelle avisinnlegg som kildegrunnlag for en analyse av byutviklingsdebatten i Trondheim, er det imidlertid viktig å forstå hvordan begivenheten tolkes og formidles, eller *medieres* gjennom avisens dekning av temaet.⁴⁴ Det er derfor nødvendig å påpeke at de utvalgte paneldebattene jeg undersøker *ikke* er et fullstendig referat fra begivenheten, de er kun en oppsummering av det avisens utsendte medarbeidere velger å formidle som høydepunktene fra debatten. Dette kan bære preg av skribentens egne perspektiver på sakene debatten omhandler, og samtidig et uttrykk for avisens redaksjonelle holdning til temaet.

Roller

I denne sammenhengen er det også behov for å forstå de ulike rollene Adressas skribenter har, og hvilke betingelser dette setter for språket som benyttes. Den første debatten jeg ser på fra 2011 er skrevet av Trygve Lundemo, som formidler sine synspunkter i lys av sin rolle som Adresseavisens kommentator. Denne rollen åpner for at Lundemo kan legge mer vekt på sitt eget perspektiv i sin formidling av temaet, og hans tekst må derfor ikke forstås som en helt nøytral og balansert fremstilling av saken. De to neste sakene er begge skrevet av journalister, som i motsetning til en kommentator har mindre frihet til å fremme personlige meninger i teksten. Journalistenes rolle betinger at de gir en nøytral fremstilling av begivenhetene de formidler til publikum, men tekstene kan likevel bære preg av journalistens bakenforliggende holdninger og egne meninger om temaet saken omhandler. I tillegg til å forstå skribentenes ulike roller i formidlingen av temaet, er det også viktig å tenke over at tekstene blir produsert i en bestemt tidsmessig kontekst. Hvordan skribentene formulerer seg, og hva de velger å vektlegge i sin gjengivelse av paneldebattene, kan derfor også forstås som et uttrykk for tankene som dominerer byutviklingsdiskursen i samtiden tekstproduksjonen foregår.

Det er også ulike roller blant panelets deltakerne i som setter betingelser for språkbruken i debatten. En rolle er knyttet til institusjoner, og assosieres med et sett av normer, relasjoner og handlinger tilhørende en spesifikk sosial kontekst.⁴⁵ Derfor vil innspillene fra debattens deltakere i stor grad være preget av rollen de representerer i panelet. Et viktig poeng

---

⁴⁴ Fairclough, *Analysing Discourse - Textual analysis for social research*, 218-19.

⁴⁵ Iver B. Neumann, *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse* (Oslo: Fagbokforlaget, 2001), 116-17.

i den forbindelse er å se hvem som blir representert i panelet, hvilke idealer som dominerer, og hvilke stemmer som er utelatt. Ifølge Dijk, som jeg var inne på i kapittel 2, ligger den dominerende makten i samfunnet hos gruppene som kontrollerer de mest innflytelsesrike diskursene, og som derfor har størst mulighet til å indirekte kontrollere andres tanker og handlinger. En ujevn sammensetning av paneldeltakere kan derfor forstås som en form for maktutøvelse; Ved å utelukke representanter for alternative eller motstridende perspektiver fra panelet, vil flertallet i panelet representere en felles overordnet interesse, som da vil forbli uimotsagt og formidlet som det gjeldende og naturlige perspektivet.

Kontekst og oppbygging

I tillegg til analysen av diskursens mikronivå skal jeg undersøke tekstene i forhold til diskursens makronivå, som innebærer at jeg ser tekstene i sammenheng med konteksten debatten inngår i. Til dette formålet har jeg rammet inn en kontekst som består av ulike forhold som setter premisser for språkbruken i debatten. I kapittel 4 viser jeg premissene som er lagt for norsk kulturminneforvaltning. Jeg skal gjøre rede for hovedtrekkene i den gjeldende norske kulturminnepolitikken, og vise hvordan ansvar og myndighet er fordelt mellom ulike forvaltningsnivå på kulturminnefeltet. Til dette har jeg i hovedsak benyttet meg av stortingsmeldinger, i tillegg til andre relevante dokumenter fra offentlige forvaltningsorgan. Jeg har også valgt å ta med en gjennomgang av viktige utviklingstrekk i norsk kulturminnepolitikk. Hensikten med dette er å belyse bakgrunnen for prinsippene som legges til grunn for dagens kulturminnepolitikk, og å vise hvordan synet på kulturminner som ressurser i samfunnsutviklingen har kommet inn som en sentral politisk målsetting.

I kapittel 5 beskriver jeg relevante momenter fra Midtbyens bygningshistoriske utvikling. Under arbeidet med dette har jeg benyttet et bredt utvalg av lokalhistoriske kilder for å få frem den historiske sammenhengen jeg er ute etter. Formålet med denne gjennomgangen er å vise bakgrunnen for den historiske bystrukturen og de ulike bygningstypene som utgjør den verneverdige bebyggelsen Midtbyen består av i dag. Byens utviklingshistorie fortsetter med et blikk på perioden fra tiårene etter andre verdenskrig frem til i dag. Det var i starten av dette tidsrommet byplanlegging etter modernismens idealer for alvor ble iverksatt i Trondheim, og jeg vil derfor vise periodens utviklingstrekk i sammenheng med den samtidige utviklingen av idealer og strategier i norsk byplanlegging. Kapitlet fungerer som en forklaring på dagens bygningsssituasjon i Midtbyen, og det er dette som utgjør de

materielle premissene for språket som benyttes i debatter om byutvikling og bygningsvern i Midtbyen

Disse politiske og materielle premissene danner konteksten rundt språket som benyttes i den offentlige debatten om byutvikling i Trondheim. Dette gir meg et godt grunnlag for å kunne tolke og forstå tekstene jeg undersøker i forhold til kontekstens betingelser. Jeg skal også se språket i lys av kontekstens tidsmessige variasjoner, og undersøke hvordan og i hvilken grad tekstene gjenspeiler sin samtids gjeldende tanker og idealer. Dette gir meg muligheten til å analysere tekstene som et uttrykk for sin tids idealer i byutviklings- og bygningsverndiskursen i Trondheim. På denne måten vil jeg også ha et grunnlag for å se språket som et uttrykk for en av de tre idealretningene jeg beskriver i kapittel 1.3. I oppsummeringen av analysearbeidet skal jeg vise hvilken retning som er mest fremtredende i perioden jeg undersøker. På bakgrunn av dette vil jeg ha et grunnlag for å påvise hvilke idealer som har dominert byutviklings- og bygningsverndiskursen i Trondheim det siste tiåret, og dermed gi meg svar på spørsmålet jeg formulerte i min hovedproblemstilling.

4 Premisser for norsk kulturminneforvaltning

Politikk og lovgiving på kulturmiljøfeltet er i dag et vesentlig premiss for diskusjoner om byutvikling i Trondheim sentrum. I løpet av de siste tiårene har det blitt lagt stadig mer vekt på å synliggjøre kulturminner og kulturmiljø som en ressurs i samfunnsutviklingen, og i dag er dette en av de mest sentrale målsettingene i den overordnede norske kulturminnepolitikken. I dette kapitlet skal jeg vise bakgrunnen for vår tids politiske satsing på å fremheve kulturminner som samfunnsressurser, og vise hvordan denne målsettingen har blitt videreutviklet frem til i dag. Deretter skal jeg presentere de gjeldende prinsippene i dagens kulturminnepolitikk. Tilsammen vil dette bidra til en utvidet forståelse av den norske kulturminnepolitikken, og vise hvordan den danner et handlingsrom med både begrensninger og muligheter i utviklingen av områder som Midtbyen. Dette rammer også inn handlingsrommet for hvordan språket kan benyttes i debatter om byutvikling, og dette premisset er derfor en sentral del av konteksten rundt språkbruken i Adressas formidling av byutviklingsdebatten i Trondheim. Før jeg starter gjennomgangen av utviklingen på det kulturminnepolitiske feltet skal jeg innlede med en beskrivelse av innholdet i begrepene kulturminne og verneverdi.

Kulturminner, kulturmiljø og kulturminnevern

I mer enn 12 000 år har mennesker levd og funnet sitt næringsgrunnlag i landområdet vi i dag kjenner som Norge.⁴⁶ Sporene de har etterlatt seg i det norske landskapet er vår tids viktigste kilde til kunnskaper om menneskenes liv og virksomhet til ulike tider i vår felles fortid. I våre dager omtaler vi alle fysiske spor etter fortidens mennesker med betegnelsen *kulturminner*, som også inkluderer naturelementer med kulturhistorisk verdi, eller steder som det knyttes historiske hendelser, tro eller tradisjon til.⁴⁷ I tillegg brukes begrepet *kulturmiljø* i tilfeller der kulturminner inngår som en del av en større sammenheng. *Kulturminnevern* handler om å bevare og videreføre et representativt utvalg av disse sporene, slik at verdiene vi tildeler dem også er tilgjengelige for fremtidens generasjoner.⁴⁸

---

⁴⁶ Regjeringen, "Kulturminne og kulturmiljø," Regjeringen, 30.11.2020 Access <https://www.regjeringen.no/no/tema/klimatema/klimatema/klima-og-miljo/kulturminner-og-kulturmiljo/innsiktsartikler-kulturminner/kulturminne-og-kulturmiljo/id2076487/>

⁴⁷ Riksantikvaren, "Kulturmiljø, kulturminner og landskap," 05.04.2022 Access <https://www.riksantikvaren.no/kulturmiljo-kulturminner-landskap/>

⁴⁸ Åse Moe Torvanger, "Fredete og bevaringsverdige bygninger og anlegg," i *Kulturminnevern - Lov, forvaltning, håndhevelse: Bind 1, 2. utgave*, Red. Jørn Holme (Oslo: Økokrim, 2005), 62.

Verneverdi

Et kulturminne eller kulturmiljø kan gjennom en kulturhistorisk vurdering identifiseres som verneverdig.⁴⁹ Den høyeste graden av verneverdig status tildeles objekter som anses å ha nasjonal verdi, og det er primært disse som fredes etter kulturminneloven. Kulturminneloven er Norges sentrale lovverk for vern og forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Lovens virkeområde er imidlertid først og fremst begrenset til vern av kulturminner og kulturmiljø som anses å ha nasjonal verdi. Derfor faller mange kulturminner og kulturmiljøer utenfor denne loven, og er da avhengig av andre former for vern, som for eksempel ved regulering til hensynssoner for kommunalt vern etter plan- og bygningsloven.⁵⁰ Det er primært praksisen på dette nivået som er relevant for min studie, ettersom Midtbyen i hovedsak består av kulturminner i denne vernekategorien. Trondheim er imidlertid en av Norges åtte middelalderbyer.⁵¹ Dette betyr at en stor del av bygningsmassen i Midtbyen står på toppen av kulturlag fra middelalderen, og at bygrunnen derfor har status som automatisk fredet. I hovedsak gjelder dette hele området øst for Prinsens gate, som rommer de mest sentrale handelsområdene i bykjernen. Større bygningsmessige tiltak som forutsetter gravearbeid i den fredete bygrunnen er derfor ikke tillatt uten dispensasjon fra Riksantikvaren, noe som vanligvis ikke gis uten krav om kostbare arkeologiske utgravninger. Jeg har derfor valgt å gjøre rede for de gjeldende politiske rammene for norsk kulturminneforvaltning i sin helhet, og se på sentrale utviklingstrekk i den norske kulturminnepolitikken frem til våre dager, da jeg mener dette er avgjørende for å kunne forstå premissene for den lokale kulturminneforvaltningen i en bredere sammenheng.

Kulturminnepolitikken: Fra forfall til ressurs

Ved etableringen av Miljøverndepartementet i 1972 ble kulturminneforvaltningen innlemmet som en del av det nyopprettede departementet. Bakgrunnen for dette var et ønske om en helhetlig miljø- og ressursforvaltning som så sammenhengen mellom natur og kulturmiljø

---

⁴⁹ Riksantikvaren, "Fredet - vernet - verneverdig," Riksantikvaren, 13.11.2020 Access <https://www.riksantikvaren.no/les-om/fredet-vernet-verneverdig/>

⁵⁰ Jørn Holme og Kaare Stang, "Generelt om kulturminneloven," i *Kulturminnevern: Kulturminneloven med kommentarer*, Red. Jørn Holme (Oslo: Riksantikvaren og Økokrim, 2020), 16.

⁵¹ Riksantikvaren, "Forvaltning av middelalderbyene," Riksantikvaren, Access <https://www.riksantikvaren.no/veileder/forvaltning-av-middelalderbyene/>

i et langsiktig tidsperspektiv.⁵² Det var også på denne tiden vernetankene virkelig begynte å få folkelig oppslutning i Trondheim, og argumentasjonskraften rundt dette perspektivet ble ytterligere forsterket gjennom sin kobling til miljøsakene. Koblingen til miljøpolitikken ble ytterligere forsterket da Riksantikvaren i 1988 ble omdannet til et direktorat under Miljøverndepartementet, som siden har fungert som departementets rådgivende organ i saker som berører kulturminner og kulturmiljø.⁵³

I løpet av 1990-tallet ble det uttrykt stor bekymring for det stadige tapet av verneverdige kulturminner, som ble beregnet å utgjøre årlige tap på ca. 1%.⁵⁴ I *St.meld. nr. 8 (1999-2000) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets tilstand* ble det påpekt et behov for en grundig gjennomgang av hele kulturminnepolitikken. Det ble derfor oppnevnt et kulturminneutvalg for å utrede og videreutvikle perspektivet på kulturminner som en viktig del av bærekraftsbegrepet, og som en ressurs i samfunnsutviklingen.⁵⁵ Resultatene av kulturminneutvalgets arbeid ble presentert i innstillingen *NOU 2002:1 Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*.⁵⁶ Innstillingen ble deretter lagt til grunn for arbeidet med en ny stortingsmelding på kulturminnefeltet, som ble ferdigstilt under tittelen *St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner*.⁵⁷ I meldingen la regjeringen vekt på at kulturarven i større grad skulle tas i bruk og være et grunnlag for verdiskaping i en bredere forstand. Dette ble lagt til grunn for formuleringen av et strategisk mål for kulturminnepolitikken som understreket at «mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv». ⁵⁸ Dette overordnede strategiske målet ble videre utdypet med en resultatbasert målsetting, som ble utgangspunktet for formuleringen av tre nasjonale mål for kulturminnepolitikken. Målene la opp til å minimalisere årlige tap av verneverdige kulturminner og

---

⁵² Klima- og Miljødepartementet, "Meld.St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken - Engasjement, bærekraft og mangfold," (Oslo: Klima- og Miljødepartementet, 2020), 5.

⁵³ Miljøverndepartementet, "Meld.St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste - Kulturminnepolitikken," (Oslo: Departementets servicesenter, 2013), 7.

⁵⁴ "St.meld. nr. 8 (1999-2000) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets tilstand," (Oslo: Miljøverndepartementet, 2000), 58.

⁵⁵ *Ibid.*, 62.

⁵⁶ Kulturminneutvalget, "NOU 2002: 1 Fortid former framtid - Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk," (Oslo: Statens forvaltningstjeneste Informasjonsforvaltning, 2002).

⁵⁷ Miljøverndepartementet, "St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner," (Oslo: Statens forvaltningstjeneste, 2005).

⁵⁸ *Ibid.*, 15-16.

kulturmiljøer, å sikre og sørge for ordinært vedlikeholds nivå av fredete objekter, og å styrke den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i den varig vernede kulturarven.⁵⁹

Meldingen la også opp til etableringen av et verdiskapingsprogram for å styrke kunnskapen rundt bruk av kulturminner og kulturmiljøer i utviklingen av lokalsamfunn og næringsliv, samarbeid mellom ulike aktører, formidling av kunnskap og kartlegging av forutsetninger for verdiskapning. Midlene til programmet var øremerket konkrete tiltak for verdiskapning, kunnskapsproduksjon og formidling av kulturminner og kulturmiljøer, med en økonomisk ramme som samtidig kunne brukes til å påvise de målbare og synlige effektene av verdiskapingsprogrammet.⁶⁰

Verdiskapingsprogrammet ble oppsummert i *Meld.St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste – Kulturminnepolitikken*, som viste at det var oppnådd viktige resultater og nyttige erfaringer for kulturminneforvaltningen med god overføringsverdi.⁶¹

Verdiskapingsprogrammene hadde bidratt til å forsterke generell oppmerksomhet og interesse for verdiene representert i vår natur- og kulturarv, i tillegg til å skape politisk interesse og stolthet, noe som i sin tur ville utløse videre midler og engasjement for andre kulturminner.⁶²

Meldingen fra 2013 kom samtidig med en statusoppdatering på hva som gjensto for å oppnå de nasjonale målene vedtatt i 2005 fram mot 2020. Riksrevisjonen la i 2009 fram en rapport som påviste svakheter i kulturminnepolitikken administrative, juridiske og økonomiske virkemidler, der det ble understreket at det var behov for å justere innstasen om målene skulle nås innen 2020.⁶³ Meldingen tok utgangspunkt i rapportens kritikk, blant annet ved å vise til 10 bevaringsprogram knyttet til vedlikehold, sikring og tilgjengelighet, samtidig som den inneholdt en oppdatering i forhold til forventede samfunnsutfordringer som klimaendring, befolkningsvekst, høyere levestandard og et mer internasjonalt samfunn.⁶⁴ Det var enighet om å videreutvikle 2005-meldingens perspektiv på kulturminnenes og kulturmiljøenes betydning som ressurser i utviklingen av lokalsamfunn og

---

⁵⁹ Ibid., 16.

⁶⁰ Ibid., 55.

⁶¹ Miljøverndepartementet, "Meld.St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste - Kulturminnepolitikken," 15-17.

⁶² Ibid., 41.

⁶³ Ibid., 13.

⁶⁴ Ibid., 7-15.

næringsliv, i forhold til både verdiskaping og byutvikling.⁶⁵ Det ble også lagt mer vekt på formidling av kunnskap, og at denne skulle ha relevans for alle grupper i samfunnet, slik at kulturminner kunne være et bidrag til forståelse, identitet og stabilitet i et samfunn i stadig endring.

Perspektivet på kulturminner som en ressurs ble ansett som en god strategi for å styrke holdninger til vern, men det ble samtidig påpekt at verdiskaping ofte innebar større grad av iscenesettelse, og at kulturminner kunne bli dratt inn i mer kommersielle sammenhenger.⁶⁶ I årene som fulgte stortingsmeldingen arbeidet Riksantikvaren med en veileder for hensiktsmessig forvaltning av kulturarv i tettsteder og byer. Den fullførte veilederen ble presentert i 2017 under navnet *Riksantikvarens bystrategi*. Strategien ble utarbeidet for å fremme betydningen av byutvikling med utgangspunkt i verneverdige bygninger og historiske bymiljøer, som nå ble satt under stadig økende press på grunn av befolkningsvekst, utbygging og fortetting.⁶⁷ Det ble også satt søkelys på kulturarvens bærekraftige rolle i møte med klimautfordringene og det grønne skiftet, med tanke på bevaring og bruk av de ressursene og fellesgodene kulturminner og kulturmiljøer representerer i byene.⁶⁸

Nye mål for kulturmiljøpolitikken

Departementet, som i dag heter Klima- og miljødepartementet, er fortsatt den norske kulturminneforvaltningens øverste myndighet, og har ansvaret for å utarbeide målsettingene i den nasjonale kulturminnepolitikken.⁶⁹ Den 17. april 2020 ble departementets nye stortingsmelding *Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* godkjent i statsråd.⁷⁰ Som første del av tittelen tilsier innfører meldingen nye mål i kulturmiljøpolitikken, og de tre etterfølgende begrepene engasjement, bærekraft og mangfold utgjør stikkord for hvert av de tre nye nasjonale målene: Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø, Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging, og et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.⁷¹ Her ser vi at regjeringen har innført begrepet «kulturmiljø», som er en

---

⁶⁵ Ibid., 26.

⁶⁶ Ibid., 9.

⁶⁷ Riksantikvaren, "Riksantikvarens bystrategi," (Oslo: Riksantikvaren, 2017), 3.

⁶⁸ Ibid., 5.

⁶⁹ Holme og Stang, 20.

⁷⁰ Regjeringen.no, "Meld. St. 16 (2019-2020)," 17.04.2020 Access <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

⁷¹ Klima- og Miljødepartementet, 7.

samlebetegnelse for begrepene «kulturminner, kulturmiljøer og landskap» når feltet omtales i sin helhet.⁷² I tillegg er også begrepene «kulturmiljøforvaltning» og «kulturmiljøpolitikk» innført som samlende betegnelser. Hensikten med dette var å understreke betydningen av hensynet til sammenhenger og helheter, samt å tydeliggjøre tiknytningen til den øvrige klima- og miljøpolitikken. I meldingen understrekes det at kulturmiljøvernets kobling til den øvrige klima- og miljøforvaltningen er ytterligere aktualisert, både gjennom klimaendringenes effekt på kulturmiljøet, og ved at bevaring av kulturmiljø kan bidra til å redusere klimagassutslipp og styrke den sirkulære økonomien.⁷³

Oppsummering

Gjennomgangen av den kulturmiljøpolitiske utviklingen i løpet av de siste 20 årene

viser en klar strategisk satsing på å etablere holdninger til kulturminner og kulturmiljøer som verdifulle samfunnsressurser. Frem til i dag har ressursperspektivet gradvis utviklet seg, og tilpasset seg i takt med samfunnets endringer og behov. Dette har bidratt til å synliggjøre kulturminnenes verdi som blant annet utgangspunkt for kunnskap og opplevelser, lokal tilhørighet, identitet og inkludering, og ikke minst som en bærekraftig ressurs i planleggingen av byer og steder. Samtidig bidrar planer og lovverk på kulturminnefeltet til å begrense mulighetene for utvikling i områder som innehar viktige kulturminneverdier. Derfor er vår tids premisser for norsk kulturminneforvaltning også et viktig premiss for dagens debatter om byutvikling i Trondheim.

I neste kapittel skal jeg se nærmere på hvilke materielle verdier Midtbyen består av,

som også er et viktig premiss for debatter om byutvikling i Trondheim sentrum. Der skal jeg forklare bakgrunnen for de eksisterende kulturmiljøene og strukturene i Midtbyen ved en gjennomgang av relevante trekk i byens utviklingshistorie.

---

⁷² Jeg har likevel valgt å primært forholde meg til begrepet «kulturminner» i dette arbeidet.

⁷³ Klima- og Miljødepartementet, 6.

5 Materielle strukturer

I min studie er jeg opptatt av dagens bygningsssituasjon, og jeg har derfor valgt å starte den historiske presentasjonen med utgangspunkt i byplanen fra 1681, som i stor grad betinger dagens bystruktur. Deretter beveger jeg meg frem til gjenreisningen av trebyen etter bybrannene i 1841 og 1842, og fortsetter med arkitekturens oppblomstring og utvikling, fra innføringen av murtvang og fram til funksjonalismens gjennombrudd. Det var byggevirksomheten under disse begivenhetene som i størst grad formet det historiske byrommet Midtbyen har i dag. Bildet blir imidlertid ikke fullstendig uten et blikk på tiden som fulgte frem mot våre dager, fra tiden da funksjonalismens nye idealer for byplanlegging for alvor begynte å fortrenge Midtbyens historiske bebyggelse.

Cicignons byplan

Byplanen ble til etter at Trondheim ble lagt totalt i aske etter en katastrofal brann i april 1681. Kong Christian V ga generalmajor Johan Caspar von Cicignon og generalkvartermester Anthony Coucheron oppdraget med å lage en ny plan for gjenreisningen av byen.⁷⁴ Planen ble utformet med nye brede gater som dannet et skille mellom kvartalene med hensikt om å begrense fremtidige bybranner fra å spre seg fra kvartal til kvartal. Den nye byplanen skulle også bidra til å forsterke byens evne til å forsvare seg mot militære angrep, og de brede, rette gatene dannet gode siktlinjer fra befestningene rundt byen.⁷⁵ Dette var en omfattende justering av middelalderbyens tette bebyggelse og smale veier. Ved tidligere bybranner ble bebyggelsen vanligvis gjenreist på de nedbrente tomtene innenfor de samme veitenettverkene. På denne måten beholdt middelalderbyen sin opprinnelige struktur helt frem til bybrannen i 1681.⁷⁶ Den nye brede Munkegaten ble forøvrig anlagt i en retning som gikk på tvers av middelalderbyens veitenett, som sammen med Kjøpmannsgaten danner en likesidet trekant gjennom kvartalsstrukturen. Denne løsningen tok utgangspunkt i det noe høyereliggende område rundt domkirken, som utgjør toppen av trekanten. Hensikten med Munkegatens retning var å skape et gateperspektiv med Nidarosdomen og Munkholmen som fondmotiv på hver ende, med et stort torg plassert der Munkegaten

---

⁷⁴ Guttorm Kavli, "Cicignon og Coucheron - Mennene som skapte planen av 1681," i *300 år med Cicignon: 1681 Trondheim 1981*, Red. Rolf Grankvist (Trondheim: Trondheim kommune, 1981).

⁷⁵ Henry Kristian Jensås, *Trondheim som regional festningsby* (Trondheim: Distriktskommando Trøndelag, 1996), 45-49.

⁷⁶ Erling Paasche, *Trondheim i 1000 år: Historisk guide - Veitene: Middelalderens gatenett i Trondheim* (Trondheim: Trondheim kommune, 1983), 4.

krysser Kongens gate.⁷⁷ Dette ga byen et romslig sentrumsområde, som i det etterfølgende århundret ble et utstillingsvindu for de rike kjøpmennenes trepaléer.⁷⁸ Den trangbodde middelalderbyen var nå erstattet med en mer tidsriktig struktur, men inne i kvartalene ble bebyggelsen fortsatt reist rundt de eksisterende veitestrukturene.⁷⁹

Brann og fornyelse

De brede gatene i Cicignons byplan var imidlertid ikke nok til å hindre fremtidige brannkatastrofer i Trondheim, som allerede i 1708 ble herjet av en ny storbrann.⁸⁰ Ilden var alltid en stor trussel mot byens tettbygde trehusbebyggelse, som gjentatte ganger ble helt eller delvis lagt i aske av utslettende bybranner.⁸¹ Slik har byen stadig fornyet seg, men stort sett i samme utforming og volum som tidligere, da den som sagt stadig ble gjenreist over de nedbrente tomtene innenfor det samme nettverket av gater og veiter. Siste gang byen opplevde brann av et slikt utslettende omfang var ved de to store bybrannene i 1841 og 1842, som tilsammen ødela 2/3 av byens bebyggelse.⁸² Den 24. april 1841 ble området nord for Dronningens gate mellom Munkegaten og Kjøpmannsgaten lagt i aske, og bare ni måneder senere, den 22. januar 1842, brant hele området nord for Kongens gate mellom Prinsens gate og Hospitalskirka.⁸³ Under brannen i 1841 ble imidlertid bryggerekken mot elven skånet for katastrofen, og det er ikke utenkelig at Cicignons utvidelse av Kjøpmannsgaten kan tildeles noe av æren for dette.⁸⁴ Området som brant i 1842 hadde vokst fram vest for Cicignons gatenett, og besto av uregulert og mer tilfeldig bebyggelse. Etter brannen ble også dette området regulert og strukturert etter byplanens prinsipper, som etter gjenreisingen fikk en tilsvarende karakter med de øvrige byområdene i øst.⁸⁵ Med unntak av de tre nyregulerte gatene Brattørgata, Thomas Angells gate og Carl Johans gate, ble strukturene i Cicignons byplan

---

⁷⁷ Kavli, 11.

⁷⁸ *Trønderske trepaléer: Borgerlig panelarkitektur nordenfjells* (Oslo: Cappelen, 1966), 113-15.

⁷⁹ Ingar Kaldal, *Veit og gate - Daglegliv i Midtbyen 1880-1950* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 42.

⁸⁰ Steinar Supphellen, "Landsdelshovedstaden," i *Trondheim - Olavs by i tusen år*, Red. Jørn Sandnes (Trondheim: Strindheim Trykkeris Forlag, 1992), 27.

⁸¹ Trondheim kommune Antikvarisk utvalg, "Trondheims bybilde," Red. Lars Fasting (Trondheim: Trondheim kommune, 1977), 40.

⁸² Dag Nilsen, "Byplanhistorien," i *Arkitektur i 1000 år - Arkitekturguide for Trondheim*, Red. Helge Solberg (Trondheim: TAF Trondhjems Arkitektforening, 2009), 21.

⁸³ Anders Kirkhusmo, Per Christiansen, og Geir Ulriksen, *Trondheim brenner: Branner og brannvern i byen gjennom 1000 år* (Trondheim: Pirforlaget, 2013), 73.

⁸⁴ Rolf Grankvist, "Stadsingeniør Dahls by," i *Trondheim - Olavs by i tusen år*, Red. Jørn Sandnes (Trondheim: Strinda Trykkeris Forlag, 1992), 45.

⁸⁵ Nilsen, 21.

videreført som mønster for gjenreisningen av byen.⁸⁶ Inne i kvartalene ble byen på tradisjonelt vis gjenoppbygget med sammenhengende rekker av trehus i to etasjer. Dette skulle imidlertid bli det siste store utbyggingsprosjektet av den tradisjonelle trebyen før loven om murtvang ble innført i 1845.⁸⁷

Murtvang og arkitektur

Det skulle ta flere tiår før murtvungen virkelig satte sitt preg på bybildet, og i den første tiden kom fornyelsen som punktvis innslag etter mindre, avgrensede branner.⁸⁸ Murhusene var kostbare å bygge, noe som også bidro til å redusere iveren etter storstilte utbyggingsprosjekter. Samtidig medførte industrialiseringen en stor folkevekst i byen, og derfor vokste det raskt frem ny trehusbebyggelse i byens randsoner som fortsatt var fritatt fra murtvungen.⁸⁹

... Stadsingeniør Dahl 1884, Brattøra ... (Veileder 2013, 9)

Mot slutten av 1880-årene opplevde byen en sterk økonomisk oppgangstid, og det ble mer fart i byggeaktiviteten.⁹⁰ Større prosjekter hadde tidligere vært avhengig av utenbys arkitekter, som alle var utdannet i utlandet, men etter opprettelsen av Trondhjems Tekniske Læreranstalt i 1870 hadde byen nå tilgang på en bredde av nyutdannede lokale arkitekter som fikk store muligheter til å utfolde seg.⁹¹ Det ble reist flere store bygninger i mur og stein som nå for alvor satte sitt preg på trebyens karakter. Historismen var tidens rådende stilretning, og det dukket stadig opp nye bygg i nyromansk og nygotisk stil.⁹² Mot slutten av århundret sank derimot interessen for historismens uttrykk. Den ble nå kritisert for å kun skape etterligninger av en svunnen tids formspråk, og det ble tatt til orde for en arkitektur som var mer representativ for vår egen tid uavhengig av historiske idealer. Jugendstilen oppsto som et svar på dette, og den ble nokså umiddelbart en dominerende stilretning. Denne stilen kom særlig til uttrykk i Trondheim, som hadde sin mest hektiske byggeperiode fra 1895 til 1915 da jugendstilen gjennomgikk sin kortlevede storhetstid.⁹³ Etter dette gjenoppsto den historiserende arkitekturen, og

---

⁸⁶ Knut Einar Larsen, *Trebyen: bybranner og fornyelse: en undersøkelse av byggevirksomheten i Trondheim og utviklingen av norsk bygningsrett 1814-1845* (Trondheim: Tapir, 1989), 112.

⁸⁷ Knut Mykland, *Trondheims historie 997-1997 bind 3: Fra Søgaden til Strandgaten 1807-1880* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 170-71.

⁸⁸ Nilsen, 22.

⁸⁹ Ibid., 23.

⁹⁰ Rolf Danielsen, *Trondheims historie 997-1997 bind 4: «En exempelløs fremgang» 1880-1920* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 63.

⁹¹ Guttorm Kavli, *Trondheim bygger gjennom 1000 år* (Oslo: Schibsted, 1996), 97.

⁹² Svein Henrik Pedersen, "Praktbygg av mur og stein," i *Arkitektur i 1000 år - Arkitektguide for Trondheim*, Red. Helge Solberg (Trondheim: Trondhjems Arkitektforening, 2009), 86.

⁹³ Ibid., 88.

nyklassisismen ble et dominerende formspråk. Stilens stramme og symmetriske uttrykk var en motvekt til jugendstilens flytende og dekorative form, og et godt egnet uttrykk for styresmaktenes nye bygninger etter at Norge ble selvstendig i 1905.⁹⁴ Dette var også historismens siste fase, som ble tilbakelagt for godt med modernismens gjennombrudd i 1920- og 1930-årene.⁹⁵

Modernismens tidsalder

Overgangen til modernismen var mer enn bare et brudd med den historiserende arkitekturens stiluttrykk. Med modernismen kom også nye idealer til å dominere byplanleggingen.⁹⁶ Byen skulle nå deles inn i soner med et klart skille mellom ulike samfunnsfunksjoner, noe som medførte at flere boligområder i Midtbyen ble erstattet av større kontor- og forretningsbygg. Utbyggingstempoet i byområdene økte, og stadig flere tok til orde for en mer systematisk og helhetlig planleggingsstrategi. Dette ville også gi bedre forutsetninger for å løse de økende trafikkutfordringene, som kom av en enorm vekst i antallet bileiere etter at restriksjonene på salg av privatbiler ble opphevet i 1960.⁹⁷ I tiårene etter andre verdenskrig blomstret fremtidsoptimismen og det økonomiske handlingsrommet, og med dette evnen til å virkelig sette i gang en storstilt satsing på å utvikle byene etter modernismens idealer.⁹⁸ Det ble derfor bestemt at det skulle utarbeides generalplaner for å håndtere det store bildet i byutviklingen.⁹⁹ Det ble også gjennomført en kommunereform for å gi byene nødvendige arealer for planarbeidet, og i 1964 ble Trondheims arealer mangedoblet da de tilgrensende kommunene Strinda, Leinstrand, Tiller og Byneset ble innlemmet i bykommunen.¹⁰⁰

På bakgrunn av kommunesammenslåingen vedtok bystyret den 5. november 1963 å engasjere konsulentfirmaet Andersson & Skjånes AS til å utarbeide et generalplanforslag for Trondheim.¹⁰¹ Oppdraget gikk ut på å analysere de mulighetene og utfordringene dette representerte for byutviklingen i den nye storkommunen. Den første fasen av arbeidet var

---

⁹⁴ Nils Georg Brekke, Per Jonas Nordhagen, og Siri Skjold Lexau, *Norsk arkitekturhistorie - Fra steinalder og bronsealder til det 21. hundreåret* (Oslo: Det norske samlaget, 2003), 311-13.

⁹⁵ Antikvarisk utvalg, 81.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Per Christiansen, *Bill! : Hundre år bak rattet i Trondheim* (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2008), 109-10.

⁹⁸ Dag Kittang, "Aksjonismen og bymiljøvernet," i *Fortidsminneforeningens årbok 2019*, Red. Bodil Ruud (Oslo: Fortidsminneforeningen, 2019), 65.

⁹⁹ Ola Svein Stugu, *Trondheims historie 997-1997, Bind 6: Kunnskapsbyen 1964-1997* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997), 67.

¹⁰⁰ Peter Sjøholt, "Mot et stor-Trondheim: Gjennomføringen av ny kommuneinndeling i Trondheims-avsnittet," i *Og bygda ble by: Strindas historie 1945-63*, Red. Peter Sjøholt (Trondheim: Strinda Bygdeboknemnd, 1971).

¹⁰¹ Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*, 122.

preget av å være et overordnet planarbeid der det ble lagt vekt på analyser av folketalls- og sysselsettingsutvikling og de helhetlige trekkene i byutviklingsmønster, arealutvikling og transport. Det ble tatt høyde for en forventet vekst til rundt 200 000 innbyggere innen år 2000, noe som skapte utfordringer med tanke på veikapasitet og Midtbyens evne til å håndtere denne veksten.¹⁰² For å redusere utbyggingspresset på Midtbyen la planforslaget opp til å utvikle et selvstendig avlastningscenter på Heimdal. Planen la også opp til en tydelig sonedeling mellom ulike områder av Midtbyen, som innebar å utvikle ensartede områder for kontor, detaljhandel og institusjoner, samt egne bostedsområder som helst skulle legges i utkanten av sentrum der de ikke var belastet med støv og støy fra trafikk og industri. Dette medførte at de viktigste trehusområdene i Midtbyen som tidligere hadde vært benyttet til bostedformål nå skulle omdisponeres til sentrumsfunksjoner som handels- og kontorvirksomhet. Utnyttelsesgraden i Midtbyen ble foreslått økt med 30%, samtidig som bosteddelen skulle reduseres fra 211 000 m² til 98 000 m².¹⁰³

Disse planleggingsidealene la i de følgende årene grunnlaget for en hurtig og omfattende fremvekst av bymessig bebyggelse og trafikkårer over store deler av kommunens nyervervede arealer. Samtidig førte dette til eskalerende forfall og sanering av Midtbyens historiske bebyggelse, noe som etterhvert ble møtt med stadig sterkere motstand fra en bredde av byens befolkning. Vern var ikke et sentralt tema i de første generalplanrapportene da de ble presentert med «prinsippforslag til byutvikling» i 1965, som i samsvar med tidens tanker la opp til en storstilt sanering av bebyggelsen i det historiske bysenteret.¹⁰⁴ På bakgrunn av rapportens mangelfulle verne vurderinger tok Riksantikvaren kontakt med Trondhjems Arkitektforening og Foreningen til Norske Fortidsminnemerkers Bevaring, som opprettet et utvalg til å utarbeide en registrering av verdifulle bygninger. I 1967 kom rapporten «Registrering av fortidsminner», der utvalget i tillegg til å peke på bydeler som burde vernes, kom med fylldige argumenter for en generelt sterkere vektlegging av Midtbyens kulturhistoriske bygningsverdier. Rapporten ble deretter innarbeidet i generalplanarbeidet, og da konsulentfirmaets hovedrapport II ble presentert senere samme år, var det nå med en klart mer positiv holdning

---

¹⁰² Andersson & Skjånes AS, "Generalplanen for Trondheim: forslag, bilagshefte 2," (Trondheim: Andersson & Skjånes AS, 1967), 6-7.

¹⁰³ Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*, 122-23.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 125-26.

til byens kulturelle verdier. Utviklingen av Midtbyen var fortsatt et konfliktfylt tema da generalplanen ble enstemmig vedtatt i Trondheim bystyre i desember 1967, og derfor foreslo finansrådmannen i et saksfremlegg at mengden av uavklarte spørsmål rundt Midtbyens utvikling skulle overføres til et eget reguleringsarbeid.¹⁰⁵

Vernetankene våkner

I overgangen til 1970-tallet kom striden om Hornemannsgården og Svaneapoteket ved Torget til å bli et vendepunkt for verneperspektivet i Trondheim.¹⁰⁶ I kampen for å verne disse trepaléene fikk man også utløp for en generell misnøye med den raserende saneringspolitikken, og det ble fremmet krav om at det burde utarbeides en samlet oversikt over hvilke bygg i Trondheim som fortjente fredning. På bakgrunn av dette oppnevnte formannskapet i 1970 et «rådgivende utvalg for vurdering av bevaringsverdige bygninger og bygningsgrupper», senere bedre kjent som Antikvarisk utvalg. Det skulle ta flere år før utvalget fikk fullført arbeidet, men sommeren 1976 leverte de sin endelige innstilling, «Trondheims bybilde».¹⁰⁷ Dette ble et viktig dokument for kulturminnevernet i Trondheim, og skulle få stor betydning for arbeidet med Midtbyplanen. Planarbeidet ble påbegynt ved at formannskapet i 1975 oppnevnte en tverrfaglig arbeidsgruppe til å stå for planarbeidet.¹⁰⁸ Målsetningene for planarbeidet var å videreutvikle generalplanens forslag om et avlastningssenter på Heimdal, verne de kulturhistoriske verdiene i Midtbyen, holde utnyttelsesgraden på daværende nivå, og å øke bruken av gulvareal til boligformål. Forutsetningen om å holde utnyttelsesgraden på daværende nivå viser til et bystyrevedtak fra 1972, og det var dette årets utnyttelsesgrad som ikke skulle overstiges.¹⁰⁹ Ifølge Kittang var dette en av de viktigste forutsetningene for å sikre vern av kulturmiljøene i Midtbyen, men det var samtidig et av de mest omdiskuterte og konfliktfylte punktene i planarbeidet.

Med bakgrunn i «Trondheims bybilde» ble det nå lagt større vekt på å ta vare på byens karakter, der man tidligere hadde vært mer opptatt av å verne enkeltbygninger. Dette var en ny tanke som fra flere hold ble oppfattet som kontroversiell, og det oppsto skarpe debatter i spenningsfeltet mellom hensynet til vern og fornyelse.¹¹⁰ Midtbyen hadde

---

¹⁰⁵ Ibid., 128.

¹⁰⁶ Ibid., 130.

¹⁰⁷ Stugu, 165-66.

¹⁰⁸ Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*, 200-03.

¹⁰⁹ Stugu, 179.

¹¹⁰ Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*, 203-08.

allerede et stort innslag av nybygg som brøt med trebyens skala og dimensjon, likevel var det fortsatt trehusene i to etasjer som i størst grad preget bybildet. Men til tross for intensjonen om at ny bebyggelse skulle gis form og dimensjon tilpasset det eksisterende miljø, ble maksimal byggehøyde satt til fire etasjer, med tillatt gesimshøyde på 14 meter. I tillegg ble det åpnet for at bygningsrådet kunne dispensere fra denne forutsetningen i kvartaler der det allerede fantes høyere bebyggelse, og i tilfeller der bygningsrådet etter skjønn så helhetlige fordeler med at det ble mykere overganger til lavere bygninger i samme kvartal. Planen la også opp til at fire områder skulle reguleres til spesialområde for bevaring; Sanden-området, området sør for Vår Frue kirke, bryggerekken i Kjøpmannsgaten og bryggerekken i Fjordgaten. Med unntak av bryggerekkene ble det satt krav om at ny bebyggelse skulle ha maksimal byggehøyde på to etasjer, i tillegg til strenge bestemmelser i forhold til material- og fargevalg og utforming av bygningsdeler. Disse områdene fikk dermed en regulering som samsvarte bedre med Midtbyplanens intensjon om å tilpasse form og dimensjon i ny bebyggelse til det eksisterende miljø, og ble dermed sikret vern og utvikling på verneverdienes premisser. Dette var forøvrig bydeler som lå utenfor området regulert av Cicignons byplan, og dermed ikke i de mest sentrale handelsområdene i Midtbyen, der utviklingspresset var sterkest.

Planen endelig ble vedtatt av bystyret i januar 1981 med et tilleggsforslag fra Høyre om at det var spesielt viktig å ta vare på Trondheims karakter som treby.¹¹¹ Midtbyens historiske bystruktur fikk dermed en tidsmessig reguleringsplan med gode betingelser for vern nøyaktig 300 år etter at kongen godkjente Cicignons historiske byplan i 1681. I forbindelse med kommunens markering av jubileet ble det utgitt et bokverk med tittelen «300 år med Cicignon», der daværende byplansjef i Trondheim kommune Børre Skaslien fastslo at:

... ettertiden skal bevare det særpregede aktivum som Cicignons plan har gitt oss i Midtbyens stringente storkvartaler, trebyens dimensjoner og arkitektoniske rytmer, gateløpene åpne karakter med veitene som historisk kontrast – denne mangfoldige sum av verdier som gjør Midtbyen til et av Nordens fineste bysentra. Men Midtbyen skal ikke være noe museum. Innenfor Midtbyplanens ramme ligger en inspirerende utfordring i å gjøre vår by til et aktivt, levende arnested for trondhjemmere og mange andre – og for et mangfold av virksomheter som hører landsdelssenteret til.¹¹²

---

¹¹¹ Ibid., 211.

¹¹² Børre Skaslien, "Midtbyplanen 1981," i *300 år med Cicignon: 1681 Trondheim 1981*, Red. Rolf Grankvist (Trondheim: Trondheim kommune, 1981), 227.

Sitatet fra Skaslien gir klart uttrykk for de kulturalistiske tankene som nå hadde etablert seg som et dominerende ideal for byplanleggingen i Trondheim. Etter årelange diskusjoner var det hensynet til Midtbyens materielle verneverdier som nå skulle sette premissene for den videre byutviklingen i Trondheim sentrum. Kittang påpeker imidlertid at Midtbyplanens intensjoner om å videreutvikle Trondheims karakter som treby ble brutt allerede ved de tre første byggeprosjektene som skulle håndteres innenfor rammen av planen.¹¹³ De tre prosjektene han viser til er biblioteket, Olavskvartalet og Royal Garden hotell, som alle introduserte bygningsvolum og utforming som var et klart brudd med trebyens karakter. Prosjektene medførte også riving av enkelte trehus, eller at enkelte verneverdige bygninger ble innlemmet i nybygget som mistilpassede kulisser, til tross for sterke protester fra byens antikvariske fagmiljø.

Kittangs forskning på endringsprosessene i byens planleggingsregimer la grunnlaget for at hans undersøkelser av samtidsdebatten rundt gjenreisningen etter storbrannen på Nordre gate i 2002 inngikk i en historisk kontekst.¹¹⁴ I denne prosessen hevder han at grunneierne fikk styre planleggingsprosessen fra første stund, og at de dermed også vant debatten om hvordan Midtbyen bør utvikles. Resultatet var et nybygg med høy arealutnyttelse og rasjonelle byggetekniske løsninger som medførte en sterk økning i eiendomsverdien. Kittang mener at bygget med sitt selvstendige arkitektoniske uttrykk utgjorde en viktig tilslutning til rasjonalistiske forståelsesformer, og at den folkelige oppslutningen rundt denne løsningen antydte at konflikten mellom ulike forståelsesformer i forhold til utviklingen av Midtbyen var i ferd med å bli oppløst. På bakgrunn av dette hevdet han at de kulturalistiske tankene som i løpet av 1970-tallet erobret posisjonen som et ledende ideal for utviklingen av Midtbyen nå var betydelig svekket. De regularistiske idealene hadde heller ingen sterk posisjon i diskusjonene. Grunneierne fikk det stort sett som de ønsket, uten noe særlig press på politiske og faglige styresmakter. Dermed kunne Kittang konkludere med at det første tiåret av 2000-tallet bar preg av at det rasjonelle tankegodset nå hadde etablert seg i posisjonen som det dominerende planleggingsidealet i Trondheim.

Oppsummering

Gjennomgangen av byens utviklingshistorie viser hvilke begivenheter som har gitt form til dagens bystruktur, og hva som er bakgrunnen for det

---

¹¹³ Kittang, *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*, 226-27.

¹¹⁴ *Ibid.*, 267-74.

eksisterende mangfoldet av antikvariske bygningsverdier i Midtbyen. Tilsammen utgjør bebyggelsen og bystrukturen en helhet som anses å være en verdifull kvalitet i seg selv, og er derfor viktig å ta vare på som en del av byens identitet. Et brudd med Midtbyplanens høydebegrensninger vil dermed ikke bare berøre kulturminneverdiene i tiltakets nærmeste omkrets, det vil også utfordre Midtbyens verdi som et helhetlig verneobjekt. De fysiske bygningsverdiene i Midtbyen er derfor et viktig premiss for debatter om utvikling og bygningsvern i Midtbyen.

Beskrivelsen av sentrale begivenheter i Trondheims utvikling fra 1960-tallet viser også hvordan store deler av Midtbyens historiske bebyggelse gikk tapt som følge av tidens idealer i byplanleggingen. Dette viser også hvordan ulike idealer har vært dominerende i byplanleggingen til ulike tider, og hvilken avgjørende betydning byutviklingsdebatten har hatt i forhold til endringsprosessene i kommunens planleggingsregimer. Som jeg var inne på i innledningen åpner Midtbyplanens skjønnsmessige formuleringer for en tolkning av reguleringsbestemmelsene. Hvordan bestemmelsene tolkes vil imidlertid alltid avhenge av hva som til enhver tid er de overordnede målene for samfunnsutviklingen, og ikke minst på grunnlag av hvilke idealer som er dominerende i byutviklings- og bygningsverndiskursen til ulike tider. I arbeidet med analysen i neste kapittel skal jeg finne ut hvilke idealer som preger vår tids debatter om utviklingen av Midtbyen. Da vil det vise seg om, eller i hvilken grad de rasjonalistiske idealene Kittang påviste har opprettholdt sin dominerende posisjon, eller om dette har endret seg i det etterfølgende tidsrommet frem mot våre dager.

6 Analyse av byutviklingsdebatten i Trondheim

6.1 Ny veileder for Midtbyen

Den 22. november 2011 publiserte Adresseavisen et innlegg med overskriften «Ny veileder for Midtbyen», der Adressas kommentator Trygve Lundemo formidlet sine inntrykk fra byutviklingskonferansen som ble avholdt i Trondheim en dag tidligere.¹¹⁵ Før jeg ser nærmere på Lundemos formidling av begivenheten, skal jeg oppsummere hvilke opplysninger teksten gir om detaljene rundt arrangementet. Lundemo påpeker at det er City Management som er arrangør av konferansen, i samarbeid med Næringsforeningen i Trondheim, Samarbeidsgruppen Midtby'n, Trondheim kommune og NTNU. Det han derimot ikke informerer leseren om er *hvem* som var deltakere i debattpanelet, med unntak av Byplansjef Ann-Margritt Harkjerr. I den fysiske utgaven av Adresseavisen deler Lundemos tekst imidlertid plass med et annet innlegg fra konferansen, med overskriften «Koteng fikk pris for byutvikling». Her får vi vite at eiendomsutvikleren Ivar Koteng også var tilstede, i tillegg til Gunnar Fikke fra «Selskabet for Trondhjems Bys Vel» og Berit Rian fra Næringsforeningen i Trondheim. (markere «institusjoner» eller *institusjoner*, eller ingen markering?)

Vi kan danne oss et inntrykk av maktfordelingen i debatten ved å se på gruppene som er representert i panelets sammensetning. Arrangøren City Management og Samarbeidsgruppen Midtby'n inngår i dag som en del av Midtbyen Management AS, som også eies av Trondheim Gårdeierforening AS, Visit Trondheim og Trondheim kommune.¹¹⁶ Deres oppgave er å markedsføre Midtbyens næringstilbud, og å arrangere og promotere ulike kulturaktiviteter som Martnan, Kulturnatt og Julemarkedet i Trondheim. Næringsforeningen i Trondheim har som formål å fremme næringslivets interesser i byen. Blant foreningens medlemmer finner vi også Trondheims største aktører innen eiendomsutvikling, deriblant Rema-gründeren Odd Reitans Heimdal Eiendom AS, som er den største grunneieren i Midtbyen.¹¹⁷ Trondheim kommune og NTNU har mangfoldige roller, og det blir ikke spesifisert hvilken interesse de representerer i denne sammenhengen. Det er likevel tydelig at det er næringslivets interesser som representerer flertallet i dette panelet, eller «næringslivsfolk,

---

¹¹⁵ Trygve Lundemo, "Ny veileder for Midtbyen," *Adresseavisen*, 22.11.2011

¹¹⁶ Midtbyen Management, "Om Midtbyen Management," Access <https://midtbyen.no/om-midtbyen-management>

¹¹⁷ E. C. Dahls Eiendom, "Om E. C. Dahls Eiendom AS," Access <https://ecde.no/om-ecde>

byplanleggere og politikere» som Lundemo omtaler det i innledningen av teksten:

Det kan bli lov å bygge glasstak over bakgårdene i Trondheim sentrum. Maksimal byggehøyde i Midtbyen kan bli hevet fra 14 til 16 meter.

Dette var det mest konkrete som kom ut av gårsdagens byutviklingskonferanse, der næringslivsfolk, byplanleggere og politikere satte hverandre stevne for enda en gang å diskutere Trondheim sentrums framtid. Flere tilsvarende konferanser er blitt arrangert de siste årene. Hver gang har jeg sittet igjen med følelsen av at dette er viktige og verdifulle diskusjoner, men nå er det på tide med konkrete resultater.

Vi får innledningsvis vite at Lundemo har deltatt på mange tilsvarende byutviklingskonferanser tidligere, som han mener ikke har bidratt med noe konkret for å styrke fremdriften i Midtbyens utvikling. Han mener likevel at diskusjonene har vært «viktige og verdifulle», men at «nå er det på tide med konkrete resultater». Dette er en påstand i form av en verdiantagelse. Slik jeg tolker det er han åpenbart lei av visjoner uten konkret innhold, men at han likevel mener slike forslag har bidratt til «viktige og verdifulle» diskusjoner, og at det derfor er reguleringsplanens begrensninger som bør nedjusteres for å oppnå mer konkrete resultater.

Videre underbygger Lundemo sin påstand med utvalgte eksempler, og innleder med å vise til at bystyret strøk forslaget om «hjerterbyen»:

Flertallet i bystyret strøk næringslivets forslag om at Trondheim skal bli «hjerterbyen». Begrepet er dermed ute av diskusjonen, og det er like greit, siden begrepets innhold var høyst uklart da det ble lansert under en tilsvarende byutviklingskonferanse i mai.

Uklarheter oppstår ofte når man diskuterer visjoner. Alle er enige om målene for Trondheim sentrum; mer folkeliv, mer handel, flere kafeer, mer kultur og økt aktivitet. Det er vanskeligere å komme med konkrete forslag til hvordan man skal nå målene.

–Jeg hater visjoner, sa Arne Byrkjeflot (Rødt) under byutviklingskonferansen i vår. Et underlig utsagn fra en mann som representerer et parti som er grunnlagt på visjoner.

Her benytter han først en eksistensiell antagelse om at begrepet «hjerterbyen» er «ute av diskusjonen», deretter en verdiantagelse om at «det er like greit», før han begrunner dette med en proposisjonell antagelse om at innholdet var «høyst uklart». Det som er uklart er ifølge Lundemo mangelen på konkrete forslag til hvordan man skal realisere visjonene for byen, selv om «alle er enige» om at målene for Midtbyen er «mer folkeliv, mer handel, flere kafeer, mer kultur og økt aktivitet». Dette er målsettinger som vanligvis forbindes med det kulturalistiske

tankegodset. Det er imidlertid ikke uvanlig at slike mål inngår som en del av markedsføringen av de store visjonene for byen. Videre referer han til Arne Byrkjeflot (Rødt) som uttalte at han hatet visjoner under en byutviklingskonferanse tidligere samme år, og legger til en eksistensiell antagelse om at dette var et «underlig utsagn fra en mann som representerer et parti som er grunnlagt på visjoner». I denne sammenhengen tolker jeg det først og fremst som en støtteerklæring til hans negative fremstilling av visjoner. Samtidig kan det også tolkes som et spark til partiet Rødt ved å konstruere en motsetning i Byrkjeflots utsagn.

Så langt er i teksten språkbruken preget av påstander med høy epistemisk modalitet. Poengene kan dermed uttrykkes uten tvil og med stor selvfølgelighet, selv om de egentlig ikke inneholder noen konkrete opplysninger. Lundemo argumenter viser heller ikke til et konkret kunnskapsgrunnlag, og er derfor et eksempel på latent intertekstualitet, der det trekkes på andre tekster uten at det gjøres eksplisitt. For lesere som ikke er godt kjent med temaet kan det dermed være litt vanskelig å forstå budskapet i setningen uten å vite hva den refererer til. Før jeg ser videre på Lundemos tekst, vil jeg derfor først se litt nærmere på bakgrunnen eksemplene i dette avsnittet er hentet fra.

Visjoner

«Jo mer aktivitet, jo bedre», hevdet Odd Reitan da Adresseavisen formidlet hans presentasjon av «Hjerteplanen» i 2006.¹¹⁸ Begrepet viser til Midtbyens utstrekning innenfor elveslyngen, som gir området en form som ligner et hjerte. Reitan forklarer «Hjerteplanen» som et indirekte tilsvarende til politikerne som hadde kritisert ham for å ikke ha planer for Midtbyen. Denne kritikken er knyttet til Reitans posisjon som en av de største gårdeierne i Midtbyen, og hans vedvarende ambisjoner om å tilegne seg stadig flere eiendommer i området. Reitan forklarer at hans eiendomsvirksomhet i Midtbyen baserer seg på prinsippet A I E, som viser til betegnelsen «Alt innenfor elva». Det innledende sitatet et av flere eksempler på hvordan Reitan legger kulturalistiske tanker til grunn for å promotere målsettingene i sin visjon. «Mer folk og flere spellemenn på Torvet vil gjøre at det gror opp kafeer og restauranter der» er nok et eksempel, som viser til hans idé om å transformere Torvet til et nedsenket amfi. I tillegg inneholdt visjonen blant annet forslag om glasstak over gågater, gondolbane fra Gløshaugen til Leüthenhaven, og parkeringskjeller

---

¹¹⁸ Ulf Dalheim, "Odd Reitans hjerteplan," *Adresseavisen*, 18.03.2006

under Olav Tryggvasons gate og deler av Kongens gate. Adresseavisens formidling av presentasjonen ble i tillegg fulgt opp med rosende kommentarer fra politikere og diverse kulturaktører, som alle var svært imponerte over Reitans visjon. Det siste forslaget ble imidlertid avvist av Riksantikvaren, begrunnet med hensynet til den fredete bygrunnen i området med kulturlag fra middelalderbyen, og at tiltakets utbredelse ville forutsette tidenes største arkeologiske utgravning i Midtbyen.¹¹⁹

Dette var likevel ikke nok til å knuse Reitans visjon om «Hjerteplanen», som nok en gang var kveldens hovedtema under en byutviklingskonferanse som ble omtalt av Adresseavisen den 24. mai 2011.¹²⁰ Det er nettopp denne konferansen Lundemo viser til i sin kritiske fremstilling av visjoner og uklarheter i konferansen han omtaler senere samme år. Her får vi også vite mer om konteksten rundt Byrkjeflotts utspill «jeg hater visjoner», der han påpekte at «slike visjoner, misjoner eller posisjoner konferansen innbyr til, er med på å svekke politikernes styringsevne og gi fra seg makt». Han hevdet at om «hjertebyen» ble godkjent ville:

... profesjonelle markedsførere vinne kampen om hva som skal bygges, og hvordan byen skal utformes. Vi trenger politikere som vil styre gjennom konkrete planer og klare mål. Nå er vi i ferd med å gi fra oss styringen til Odd Reitan og andre kapitalkrefter ... Vi har hatt en Midtbyplan som har vært svært konkret med tanke på hva vi skal utvikle, hvordan nye bygg skal bygges. Men alle vet at det nå er mulig å få dispensasjoner fra disse planene dersom man trykker på de riktige knappene.

Det er tydelig at Byrkjeflot uttrykker seg i tråd med regularistiske tankegodset, og får et klart tilsvarende fra Frps Kristian Dahlberg Hauge som representerer de rasjonalistiske idealene han utfordrer:

Visjonene blir verdiløse dersom vi ikke tar utgangspunkt i behovene Midtbyen har. Handelsstanden i Midtbyen sliter, og det henger sammen med de restriksjonene politikerne har innført. Debatten om utviklingen av byen må ta utgangspunkt i det, og vi må fjerne symbolpolitikken som er innført som gjør det vanskelig for næringslivet å overleve i Midtbyen.

I likhet med høstens konferanse ble også denne begivenheten arrangert av Næringsforeningen i Trondheim, Samarbeidsgruppen Midtbyen og City Management. Adresseavisens medarbeider Harry Tiller beskrev derfor Byrkjeflotts deltakelse i debattpanelet som å møte «i løvens hule». Tillers innlegg deler imidlertid sideplass med en tekst av Lundemo, som også

---

¹¹⁹ Finn Åldstedt, "Nei til underjordisk parkeringsanlegg i sentrum," *ibid.*, 22.05.2007

¹²⁰ Harry Tiller, "Frykter Odd Reitan overtar byutviklingen," *ibid.*, 24.05.2011

omhandler den samme konferansen. Her fremhever han at Byrkjeflot hevdet forslaget om at Trondheim kan bli «hjertebyen» var «flaut». Lundemo legger til at «det kan nok ildsjelene bak begrepet leve med», før han hevder at «Byrkjeflot er jo motstander av enhver utvikling uansett. Han er så konservativ at han bli reaksjonær, så både H og Frp's deltakere i debatten etterpå». Her er begrepet «utvikling» nominalisert fra verb til substantiv, slik at det fremstår som om Byrkjeflot utelukkende er opptatt av å hindre ethvert fremskritt. Byrkjeflot representerer en motvekt til flertallet i panelet, som i hovedsak består av representanter for næringslivets interesser. Det er imidlertid Byrkjeflots uttalelser som dominerer i avisens formidling av begivenheten, men på en måte som primært fremstiller Byrkjeflots utfordrende argumenter som kontroversielle og reaksjonære. Dermed er det likevel flertallets interesser i panelet som fremstår som det mest naturlige, og på denne måten bidrar Adresseavisens formidling til å opprettholde næringslivets rasjonalistiske tankegods som et dominerende ideal for byutviklingen i Trondheim.

Den intertekstuelle koblingen mellom Adresseavisens dekning av disse to byutviklingskonferansene gir en klarere kontekst rundt Lundemos eksempler. Referansen til Byrkjeflots utspill «Jeg hater visjoner» viser at det i utgangspunktet handlet om hans bekymring for at «politikkerne skal gi fra seg styringen med fremtiden, og at visjoner erstatter klare politiske planer for Midtbyens utvikling». Ved at Lundemo utelater denne konteksten, fremstår det bare som om Byrkjeflot er generelt negativ til visjoner. Dermed kan vi både forstå referansen som et politisk spark til Rødt, og samtidig en nedjustering av de regularistiske idealene Byrkjeflot representerte i paneldebatten. Den skaper uansett en god overgang i teksten ved å stå i kontrast til den langt mer positive fremstillingen av innlegget til byplansjef Ann-Margritt Harkjerr i neste avsnitt.

Ny veileder

Byplansjef Ann-Margritt Harkjerr holdt seg til det konkrete i sitt innlegg. Hun snakket om arbeidet med å lage en ny veileder for den videre utviklingen i Midtbyen. Jeg forsto henne slik at veilederen blant annet vil inneholde en nytolkning av de gamle bestemmelsene i Midtbyplanen.

Det er på høy tid. Planen ble vedtatt i 1981 og er preget av 70-tallstenkning. Trondheim sentrum har etter den tid fått en rekke bygninger som bryter med eller forsøker å omgå bestemmelsene i Midtbyplanen, siden det er gitt en rekke dispensasjoner. Planen sier dessuten at utnyttelsen av Midtbyen skal holdes på samme nivå som da den ble vedtatt. Det er selvfølgelig uaktuell politikk i vår tid. Dagens byutviklingspolitikk innebærer fortetting, også innenfor elveslyngen.

Her kommer det som Lundemo mente var det mest konkrete innspillet i konferansen, nemlig arbeidet med en ny veileder for utviklingen av Midtbyen. Ifølge Lundemo skal Harkjerr ha gitt uttrykk for at den blant annet vil inneholde en nytolkning av de gamle bestemmelsene i Midtbyplanen, noe Lundemo hevder er på høy tid. I tillegg bruker han betegnelsen «gamle» om bestemmelsene i Midtbyplanen. Da konferansen fant sted i 2011 var Midtbyplanen 30 år gammel, noe som i mange tilfeller *kan* forstås som gammelt i plansammenheng. Dette gjelder imidlertid primært for områder som har utviklet og endret seg raskt over kort tid, slik at den eksisterende reguleringsplanen ikke lenger er tilstrekkelig for samtidens overordnede og lokale behov og krav til stedsutvikling. I slike tilfeller kan en 30 år gammel reguleringsplan omtales som *foreldet*, men det er ikke ensbetydende med at *alle* reguleringsplaner som har passert 30 år er gamle i den forstand.

Lundemo går likevel videre med å understreke at Midtbyplanen er for gammel ved å hevde at den er preget av «70-tallstenkning». Ytringen formuleres som om 70-tallstenkning er et selvstendig begrep med en konkret definisjon, og formidles til leserne som om det er etablert en allmenn enighet om begrepets innhold og gyldighet. Det er likevel åpenbart at dette ikke er tilfellet her. 70-tallstenkning kan referere til nærmest hva som helst, det var ikke et tiår da folket utelukkende var underlagt et bestemt tankesett. Han underbygger den negative fremstillingen av planen ved å poengtere at sentrum underveis har fått flere bygninger som bryter med bestemmelsene, «siden det er gitt en rekke dispensasjoner». Setningen er nominalisert slik at det fremstår som helt naturlig at sentrum har *fått* flere nye bygninger på grunn av at det er *gitt* flere dispensasjoner, og utelater dermed både ansvarlige aktører og prosessen som førte til dispensasjonene. Dette er en klar motsetning til Byrkjeflotts fremstilling av Midtbyplanen tidligere samme år, der han omtalte den som «svært konkret», men at «alle vet at det nå er mulig å få dispensasjoner fra disse planene dersom man trykker på de riktige knappene».

Videre trekker Lundemo frem planens bestemmelse om at utnyttelsen skal holdes på samme nivå som da den ble vedtatt, før han med høy epistemisk modalitet påstår at «Det er selvfølgelig uaktuell politikk i vår tid». Dette var ifølge Kittang det mest kontroversielle punktet både i arbeidet med planen og i den etterfølgende praktiseringen av bestemmelsene, noe Lundemos påstand også gir uttrykk for. Lundemos hovedpoeng i denne sammenhengen er at «dagens byutviklingspolitikk

innebærer fortetting, også innenfor elveslyngen». Her ser vi et eksempel på hvordan klimasaken har kommet inn som et nytt element i debatten. Dette uttrykkes også som en proposisjonell antagelse, som nærmest tilsier at tidligere hensyn bør oppheves til fordel for samtidens overordnede mål om fortetting. Han utelukker dermed en anerkjennelse av prosessene som kreves for å lykkes med en hensiktsmessig fortetting av sentrum. Det kan like gjerne påstås at Midtbyplanens vernebestemmelser blir enda viktige for bygningsvernet i møte med det politiske målet om høyere utnyttelse i sentrale områder.

Etter å ha etablert den kritiske fremstillingen Midtbyplanen, viser Lundemo videre at Byplansjef Harkjerr kom med nyheter som han mener gir håp for en løsning på problemet:

Harkjerr hadde nyheter å by på. Når veilederen går ut på høring over nyttår, vil den inneholde forslag om at det skal bli lov å «glasse inn» mange av bakgårdene i sentrum. Det vil gjøre dem mer attraktive, og arealene kan utnyttes bedre. Byplansjefen mener også at maksimal byggehøyde bør økes fra 14 til 16 meter. Bygningsvern, arealbruk og byform blir sentrale stikkord i veilederen. Historien skal tas vare på, men sentrum skal ikke være et museum.

Mens næringslivet fortsetter det prisverdige arbeidet med å gi konkret innhold til visjonen om en bykjerne med yrende folkeliv, kommer byplansjefen med håndfaste forslag over nyttår.

Den første gode nyheten han trekker frem er forslaget om å «glasse inn» flere av bakgårdene i sentrum, og at dette «vil gjøre dem med attraktive, og arealene kan utnyttes bedre». Uttalelsen er en proposisjonell antagelse, der både tiltaket og målene beskrives uten å vise til noe konkret. Han fremhever også forslaget om økte byggehøyder uten å problematisere eventuelle negative virkninger dette kan påføre Midtbyens kulturmiljø, men likevel ser vi at bygningsvern er et av de sentrale stikkordene for arbeidet med veilederen. Avsnittet avrundes med det velkjente uttrykket «Historien skal tas vare på, men sentrum skal ikke være et museum», som blant annet ble benyttet av byplansjef Skaslien i 1981 i sitatet jeg hentet fra bokverket «300 år med Cicignon» i kapittel 5. Formuleringen er imidlertid bare en proposisjonell antagelse, der «historien» er nominalisert og fremstår som et selvstendig objekt. «Museum» er en metaforisk overdrivelse som assosierer forvaltningen av Midtbyen med museenes samlingsforvaltning, der objektene først og fremst skal konserveres og bevares med hensyn til sin autentiske og materielle tilstand. Derfor er dette uttrykket et effektivt språklig virkemiddel i forhold til å fremstå med ydmykhet og forståelse for

kulturminneforvaltningens interesser, uten at man dermed mener at dette hensynet bør være til hinder for en nødvendig og tidsmessig byutvikling. Lundemos innlegg avrundes med en tilsynelatende hyllest til næringslivets «prisverdige arbeidet med å gi konkret innhold til visjonen om en bykjerne med yrende folkeliv». Lundemo ga tidligere uttrykk for å være kritisk til visjoner, selv om det først og fremst var det konkrete innholdet i visjonene han savnet. I den sammenhengen kan hyllesten like gjerne tolkes som et uttrykk for sarkasme eller ironi, ved at han fremstiller visjoner som en klar kontrast til byplansjefen som «kommer med håndfaste forslag over nyttår».

Oppsummering

I gjennomgangen av Lundemos tekst legges det stor vekt på at det er behov for nye tanker rundt utviklingen av Midtbyen. Det er ellers lite opplysninger om hva som ble diskutert, eller hvilke interesser som var representert i panelet. I denne sammenhengen er det i stor grad næringslivets interesser som får gi innhold til visjonene for byen, med kommunen som tilrettelegger. Det alternative perspektivet Byrkjeflot representerte under konferansen i mai var utelatt fra debattpanelets sammensetning i november. Jeg har imidlertid ikke grunnlag for å hevde at dette var en bevisst handling fra arrangørens side, men det bidrar likevel til at næringsinteressene får fremme sine synspunkter uten særlig motstand. Dermed fremstår panelets sammensetning som uproblematisk, og deltakernes innspill som den naturlige og mest ønskelige retningen for utviklingen av Midtbyen.

Språket i Lundemos tekst består i stor grad av påstander, og gir ikke leseren store rom for refleksjon eller alternative tolkninger. På denne måten bidrar Lundemo til å opprettholde et bestemt perspektiv på byens utviklingsbehov, samtidig som han utelater vesentlige saksforhold knyttet til temaet. Når han i tillegg fremstiller Midtbyplanen som foreldet og utilstrekkelig, gir han klart uttrykk for en likegyldig holdning til kulturminneforvaltningens interesser. Lundemo legger heller ikke særlig vekt på byråkratiske prosesser i teksten. Han var imidlertid positiv til forslagene for den nye veilederen, men en av grunnene til dette var at den blant annet ville inneholde en nytolkning av bestemmelsene i Midtbyplanen. Derfor vil jeg konkludere med at Lundemos formidling av byutviklingskonferansen i stor grad er et uttrykk for tankegodset innenfor den rasjonalistiske retningen.

Overgang til neste tidsrom:

I neste del av dette kapittelet skal jeg bevege meg frem til året 2014. Underveis i denne perioden har kommunen fullført arbeidsprosessen med den nye veilederen for plan- og byggesaker i Midtbyen, som ble vedtatt av bystyret den 29.08.2013.¹²¹ I forhold til forslaget om å «glasse inn» bakgårdsrom ble det formulert et vedtak om at «Gårdsrom kan vurderes overbygd helt eller delvis, med lette, transparente tak, hvis det kan forsvares i forhold til verneverdier». Det ble også vedtatt at det kan aksepteres en større grad av endringer i gårdsrom i Midtbyens nordøstre del, «for å styrke serveringssteder og annen publikumsrettet virksomhet på bakkeplan». Det ble imidlertid ikke vedtatt økte høydebegrensninger, men det ble lagt til enkelte skjønsmessige formuleringer som åpner for at dette likevel kan bli mer aktuelt: «Maksimal høyde på ny bebyggelse bør ikke overskride dagens silhuett. I dag dannes silhuetten av bygninger på fem, seks og sju etasjer». Det ble også påpekt at høydeforskjeller i nordøstre del kan aksepteres i større grad, men at nybygg likevel skal «vise hensyn til den skalaen som lavere bebyggelse representerer». I tillegg inneholdt veilederen en nytolkning av Midtbyplanens formål, deriblant punktet om å holde Midtbyens utnyttelsesgrad på 1972-nivå. Dette nivået er ikke presisert i den nye formuleringen, der formålet nå er «Å utnytte arealene i Midtbyen så godt som mulig, innenfor hensynet til verneverdiene». På bakgrunn av dette vil jeg ikke påstå at veilederen ble et særlig håndfast bidrag til å avklare uklarheter, den fremstår derimot i stor grad mer uklar enn Midtbyplanen som den var ment å konkretisere. Jeg skal nå gå videre til neste del av dette kapittelet, og der får vi se om eller i hvilken grad de nye retningslinjene fikk noen særlig innvirkning på språket byutviklingsdebatten i tidsrommet rundt 2014.

6.2 «Enige om å bygge høyere i Midtbyen»

Før jeg starter analysen av del to, vil jeg for ordens skyld opplyse om at jeg også har sett på denne debatten, samt debatten i 2020 i forbindelse med en prosjektoppgave i emnet KULMI3815. Det er imidlertid ingen sammenheng mellom disse studiene utover at de begge var utgangspunktet for en tekstanalyse.

Den 28. oktober 2014 fikk nok en byutviklingskonferanse omtale i Adressa, denne gangen i et innlegg fra avisens journalist Ståle Langøren.¹²² I teksten får vi opplysninger om at det er Sparebank 1 SMN

---

¹²¹ Trondheim Kommune, "Veileder for plan- og byggesaker i Midtbyen," (Trondheim: Trondheim Kommune, 2013).

¹²² Ståle Langøren, "Enige om å bygge høyere i Midtbyen " *Adresseavisen*, 28.10.2014

som arrangerer en næringskonferanse, og at denne ble avholdt på Britannia hotell under temaet «Hva skaper et attraktivt bysentrum». Deltakerne i panelets sammensetning besto av gårdeier Odd Reitan, daglig leder Rigmor Bråthen i Midtbyen Management, kommunikasjonsrådgiver Torgeir Anda, Adresseavisens kommentator Gunnar Okstad, Geir Waage (AP) og Yngve Brox (H). I motsetning til Lundemos tekst fra 2011 ser vi at Langøren er litt mer raus i sin formidling av detaljene fra konferansen. Det er imidlertid stor likhet mellom maktfordelingen i panelets sammensetning, som også denne gangen i hovedsak representerer næringslivets interesser. Vi ser også at det bare er Høyre og Ap som representerer politikerne i panelet, som på et generelt nivå stort sett er enige om behovene for byutviklingen i Trondheim. Tekstens overskrift forteller oss at de iallfall er «Enige om å bygge høyere i Midtbyen», og vi får innledningsvis vite mer om hva de to politiske representantene hadde på hjertet:

Arbeiderpartiets kommunalråd Geir Waage mener politikerne i Trondheim har lidd av kollektiv høydeskrekk.

Waage er dermed enig med Høyres Yngve Brox i at det må åpnes for å bygge høyere i Midtbyen enn dagens planer tillater.

– Ja, mange plasser i Trondheim må vi få bygge høyere enn i dag. Midtbyplanen, som er fra 1981, praktiseres i praksis ikke. Nå må vi vurdere hvor vi kan fortette, og hvor vi ikke kan gjøre det, sier Waage.

Midtbyplanen fra 1981 fastslår at nye bygninger i sentrum ikke skal være høyere enn fire etasjer, men det har blitt gjort unntak underveis. Waage mener fortsatt at områdene rundt Nidarosdomen skal skjermes, men at man lenger sør i Midtbyen må kunne bygge høyere. Brox mener også politikerne må akseptere at det bygges høyere, og dessuten at eierne i større grad får gjøre strukturelle endringer i byggene de sitter på.

I det innledende utspillet fra Waage er høydebegrensningene nominalisert med metaforen «kollektiv høydeskrekk». I tillegg er politikernes forpliktelser ovenfor vedtatte planverk og byråkratiske prosesser nominalisert, slik at det fremstår som om de lenge har «lidd» av en uheldig tilstand som det nå er på tide å overvinne. Språket i Waages neste utspill er strukturert med en passiv-konstruksjon. Han fremstår derfor litt mindre direkte ved å hevde at det må bygges høyere «mange plasser i Trondheim», men i konteksten er det åpenbart at han referer til Midtbyen. Han uttrykker seg likevel med høy epistemisk modalitet ved å hevde at dette er noe vi *må*. I de to siterte avsnittene ovenfor ser vi at dette er et gjennomgående trekk i språkbruken til de to politikerne. Et unntak er Waages andre uttalelse, der han gir uttrykk for en lavere grad

av sikkerhet med en proposisjonell antagelse om at Midtbyplanen «praktiseres i praksis ikke». Denne formuleringen kan ses i sammenheng med Waages rolle som politiker, som tilsier at det ville vært uheldig om han hadde hevdet at reguleringsplanen ikke blir praktisert. Derfor må Waages formulering forstås som et uttrykk for at han mener planen er utilstrekkelig for samtidens behov, noe han understreker ved å påpeke at den er fra 1981. Dette samsvarer med Lundemos fremstilling av Midtbyplanen som foreldet i 2011. I likhet med Lundemo følger også Waage opp dette poenget med å vise til fortettingspolitikken, og at det derfor er nødvendig å tillate økte byggehøydene også i Midtbyen.

Det siste avsnittet innledes med en faktaopplysning om de gjeldende høydebegrensningene i Midtbyplanen. Setningens andre del åpner med ordet «men», som antyder at noe er utilstrekkelig med den innledende opplysningen. Ved å påpeke at det er gjort unntak underveis, understrekes det at disse bestemmelsene ikke er ment å forstå som en *absolutt* høydegrense. Setningen er en passiv-konstruksjon, og sier ingenting om *hvorfor* det er gjort unntak, og heller ikke *hvem* som er de ansvarlige for unntakene. Videre ser vi at Waage tilsynelatende peker på konkrete områder han mener skal skjermes, og områder «man må kunne bygge høyere». Ser vi nærmere på utspillet inneholder det imidlertid svært få konkrete opplysninger. Først peker han på områdene *rundt* Nidarosdomen uten noen nærmere forklaring på utstrekning og retning. Ellers antyder utspillet at Waage også anerkjenner kulturminnene som viktige verdier i byen. Tanken bak dette utspillet kan være at Waage ønsker å fremstå mer vernevennlig ved vektlegge kulturminneverdien foran utbyggerhensyn. Nidarosdomen er imidlertid et fredet kulturminne med nasjonal verdi, og ved å utelukkende utpeke dette området for bevaring, undergraver han samtidig verdien av de «mindre verneverdige» bygningsmiljøene i området. Deretter mener han at man «lenger sør» i Midtbyen må kunne «bygge høyere». Dermed er det både uklart *hvilke* områder det egentlig er snakk om, *hvor* mye høyere det bør bygges her, og i forhold til *hva*? Deretter får vi høre fra Brox, som mener at nå må også politikerne akseptere at det bygges høyere i Midtbyen. Her henvender han seg til politikerne som om de var en ekstern gruppe, og ikke en gruppe han selv representerer. Han mener også at politikerne bør gi eierne bør få større friheter til å gjøre «strukturelle endringer» på sine eiendommer. «Strukturelle endringer» er en passiv-konstruksjon, og det er derfor uklart hva han mener dette bør innebære. Det han imidlertid antyder er at politikerne bør nedjustere begrensningene i den gjeldende reguleringsplanen, og overlate mer av ansvaret for utviklingen i Midtbyen

til gårdeierne. Dette viser tydelig at de to politikerne representerer et rasjonalistisk utviklingsideal, og at de samtidig undergraver de regularistiske idealene deres rolle burde forventes å representere.

Videre skal vi se at politikernes utspill ble mottatt med god respons fra en av de andre deltakerne i panelet:

Det er gode nyheter for Odd Reitan, Trondheims desidert største eiendomsbesitter. Gjennom selskapet E.C. Dahls Eiendom eier han 58 av Midtbyens beste eiendommer, og det siste kjøpet var selveste Britannia.

Reitan ser på eiendommene sine som tomter hvor det kan bygges nye boliger på toppen.

– I dag bor det 4000 i Midtbyen, men det burde bodd 10 000 der, minst. Vi har mange tomter hvor vi kan bygge nye boliger, sier Reitan.

E. C. Dahls Eiendom har i flere år jobbet med prosjektet Midtbykvartalet, der planen er å bygge nytt i kvadranten mellom Thomas Angells gate og Olav Tryggvasons gate. Utfordringen har først og fremst vært antall etasjer.

– Vi har blitt utfordret av E.C. Dahls Eiendom, og den diskusjonen må politikerne tørre å ta, sier Brox.

Langørens introduksjon av Odd Reitan fremstilles nærmest med beundring, ved at han benytter beskrivende uttrykk som «Trondheims *desidert største eiendomsbesitter*», som eier «58 av Midtbyens *beste eiendommer*», der det siste kjøpet var «*selveste Britannia*». Reitan selv hevder at han ser på eiendommene sine som «tomter hvor det kan bygges nye boliger på toppen». Han viderefører denne betegnelsen i sitt neste utspill der han mener at folketallet i Midtbyen minst burde økes med 6000 personer, og at han kan bidra med mange «tomter hvor vi kan bygge nye boliger». Dette er et nominalisert utspill fra Reitan der han fremstiller sine eiendommer utelukkende som «tomter», og ikke som materielle bygninger innenfor et sammenhengende verneverdig kulturmiljø. Deretter nevner han planene for det såkalte Midtbykvartalet som et eksempel på hvordan han ser for seg en god utnyttelse på en av sine «tomter». Kvaliteten i prosjektet blir her fremhevet ved å påpeke at hans selskap E. C. Dahls har jobbet med planene i flere år, der den største utfordringen «først og fremst har vært antall etasjer». Dette er en passiv-konstruksjon som bidrar til å skjule at tiltaket innebærer et brudd med de gjeldende høydebegrensningene, men ved å legge til «først og fremst» antydes samtidig at det også er andre utfordringer knyttet til byråkratiets spilleregler. Høyrepolitikeren Brox har imidlertid ingen kritiske innvendinger til Reitans utspill. Han omtaler det derimot som en

«utfordring» og en diskusjon som politikerne må «tørre å ta». I kommentarens første del påpeker han at det er «vi» som er utfordret. Her henvender han seg ikke til politikerne som en ekstern gruppe slik han gjorde tidligere, men uttrykker seg på vegne av den politiske posisjonen han representerer. Det ser imidlertid ut til at han på nytt bytter roller i andre halvdel av kommentaren ved å henvende seg til «politikerne». Her er også at utfordringene knyttet til de byråkratiske spillereglene nominalisert og fremstilt som en diskusjon politikerne må *tørre* å ta. Tar man Brox bokstavelig fremstår det som om det til nå bare har vært politikernes «frykt» som har satt begrensninger for utbyggernes utviklingsambisjoner, som kanskje kommer av den «kollektive høydeskrekken» Waage hevdet politikerne hadde lidd av. Det er imidlertid liten sannsynlighet or at leserne tolker budskapet på denne måten, nettopp på grunn av effekten av de språklige virkemidlene språket er strukturert med.

I fortsettelsen av Langørens tekst går temaet i debatten over til å handle om parkeringsplasser og forslaget om en mathall på Torvet. Dette er også aktuelle tema med tanke på utviklingen av Midtbyen, men jeg har likevel valgt å se bort i fra diskusjonene rundt dette. Jeg vil nå heller konsentrere meg om andre tekster fra konferansens samtid for å belyse meninger om økte byggehøyder på et mer generelt nivå.

Den 18. januar 2014 fikk Adresseavisens lesere vite at «Midtbyen Management og E.C. Dahls eiendom ønsker ingen «gamleby». De vil redde Trondheim ved å bygge høyt og nytt.»¹²³ Dette utspillet kom fra administrerende direktør i E.C. Dahls eiendom Svein Erik Nordbotten og daglig leder for Midtbyen Management Rigmor Bråthen, der Nordbotten i tillegg opplyses å være styreleder. Til tross for at Midtbyens verneverdige kulturmiljø er nominalisert med betegnelsen «gamleby», er det likevel et konkret uttrykk for at de ikke har mye til overs for kulturminneforvaltningens idealer for bygningsvern i Midtbyen. De tok til orde for flere byggeprosjekter i Midtbyen, og poengterte at politikerne har vedtatt at «handelen skal øke med 25 prosent de neste fem årene», og at man derfor må «forandre for å bevare». Nordbotten understreket at «Det er ingen som vil ødelegge en trivelig by. Men mange trebygg vil dø om det ikke er liv inni dem». Den siste setningen er nominalisert slik at den verneverdige bebyggelsen fremstår som et levende objekt, og at de står i fare for å «dø» dersom ingen tar grep. Dette er selvfølgelig en overdrivelse. Effekten av en slik påstand gir imidlertid inntrykk av at

---

¹²³ Jonas Skybakmoen, "Vil strekke seg høyere i sentrum," *ibid.*, 18.01.2014

Nordbotten ikke ønsker å utvikle Midtbyen på bekostning av den historiske bykjernens kvaliteter, men at vi dessverre ikke lenger har noe annet valg. Nordbotten viderefører denne fremstillingen når han etterhvert omtaler Midtbykvartalet. Han forklarte at prosjektet er «ferdigregulert, men begrensningene er for store til at vi kan bygge slik det står i dag. Min påstand er imidlertid at et levende Midtbykvartal vil bidra til å sikre trehusbebyggelsen rundt». Adresseavisen fulgte opp med en kommentar fra kunsthistorikeren Daniel Johansen, som mente at Midtbyen ikke bare er «kjøp og salg av varer, men at den «kommer med en kulturell verdi og fungerer som identitetsramme». Han mente også at «Bygging må skje på faglige premisser, med basis i kunnskap og med høy kvalitet som ambisjon. Å slippe løs rive- og byggeglade entreprenører har aldri skapt noe godt bymiljø noe sted i verden». Her trekker Johansen først inn et kulturalistisk verdisyn på byen, og deretter et argument som bygger på idealene i den regularistiske retningen, som begge ble utelatt fra Nordbotten og Bråthens utelukkende rasjonalistiske fremstilling av Midtbyens utviklingsbehov. Det siste poenget til Johansen er et skarpt tilsvar til denne fremstillingen, der han ikke peker på dem direkte, men uttrykker seg på et generelt nivå ved hjelp av passiv-konstruksjonen «rive- og byggeglade entreprenører».

Senere samme år uttrykte Byantikvaren ved Gunnar Houen, Mette Bye og Elisabeth Kahrs sin bekymring for den store pågangen av utspill om å tillate «mer riving av historisk bebyggelse og større og høyere nybygg».¹²⁴ Der påsto de at «Å rive for å bygge nytt er løsninger som tilhører fortiden», og at «Maksimal kvalitet, ikke maksimal utnyttelse, er fremtiden for Midtbyen». De påpekte også at kommunen har flere gode «styringsverktøy» for «vern og god bruk av Midtbyen», deriblant den nye veilederen fra 2013. «At det allerede nå avvikes fra mål og retningslinjer gjennom dispensasjoner bidrar til å svekke disse verktøyene», mente de, og hevdet at «Resultatet blir at vi på sikt får en fattigere Midtby». Dette er tydelig uttrykk for de regularistiske planleggingsidealene, som samtidig baserer seg på hensynet til et kulturalistisk verdisyn. Kronikken inneholder flere eksempler på dette: «Argumentet for at vi må ha mer liv i Midtbyen kan ødelegge det bylivet som faktisk finnes her, og som i stor grad er tuftet på de kvalitetene som Midtbyen besitter», og at det var «dette som lå til grunn for de vedtatte styringsverktøy». Språket i Byantikvarens kronikk er strukturert med flere påstander som uttrykkes med høy epistemisk modalitet, men redegjørelsen for eventuelle konsekvenser av påstandene uttrykkes i hovedsak med lavere modalitet.

---

¹²⁴ Gunnar Houen, Mette Bye, og Elisabeth Kahrs, "Midtbyens tålegrense," *ibid.*, 12.06.2014

På denne måten blir påstandene forankret i etterprøvbare faktaopplysninger, og teksten er derfor et godt eksempel på en kongruent representasjon av forholdet som beskrives.

Som forklart i kapittel 2 er dette en motsetning til representasjoner som er metaforiske, noe Odd Reitans kronikk fra oktober samme år er et godt eksempel på.¹²⁵ Her ser vi flere tilfeller der han argumenterer for mer liv i Midtbyen, som Byantikvaren fryktet kunne «ødelegge det bylivet som faktisk finnes her»:

Jeg har et sterkt ønske om å bidra til en positiv utvikling av Midtbyen og skape et levende bysentrum med mye aktivitet på dag- og kveldstid. Min drøm er at Trondheim skal bli en åpen og levende by ... Jeg ønsker meg en pulserende by som er attraktiv å leve i, med handel, restauranter, kulturtilbud, møteplasser, parkering og tilgjengelighet, flere arbeidsplasser og flere boliger.

Det er i utgangspunktet ingenting ved disse uttalelsene som burde gi Byantikvaren grunn til bekymring, og de er nok heller ikke uenige i disse målsetningene. Språkbruken til Reitan er også i flere tilfeller i tråd med kulturminneforvaltningens verdisyn: «Midtbyen er unik. Den er viktig for alle oss som bor i landsdelen. Ikke alle har en byplan med røtter tilbake til 1681 slik Trondheim har». Det er imidlertid ingen konkrete begrunnelser for Reitans påstander som antyder at de er forankret i etterprøvbare faktaopplysninger. Dette ser vi i eksemplene under, der jeg har kursivert bruken av ordet «fordi» som han gjentatte ganger innleder sine begrunnelser med:

Vi har investert milliardbeløp innenfor elveslyngen. Dette er en konsentrert og målrettet investering i et livskraftig bysentrum, *fordi* vi har tro på Midtbyens fremtid ... Kjøper man en eiendom i sentrum, tar en på seg en forpliktelse til å utvikle byen. Forpliktelsen innfrir vi i E. C. Dahls Eiendom *fordi* vi bryr oss om hjertet i byen, og *fordi* vi ønsker at eiendommene skal være attraktive ...

Vi ser også her at Reitan påstår at hans rolle innebærer en «forpliktelse til å utvikle byen», selv om dette ikke er oppført som et eget krav i de gjeldende planbestemmelsene. Dermed fremstår språket til Reitan i hovedsak som visjoner uten «konkret innhold», selv om det imidlertid kan forstås som et grunnlag for «viktige diskusjoner» som Lundemo kalte det i 2011. Til tross for Reitans åpenbare kjærlighet til Midtbyen, viser språkbruken at det ikke først og fremst er hensynet til kulturminneverdienes premisser han viser til. Dette antydes i hans ønske om «at Midtbyen utvikler seg i tråd med de ambisjoner kommunen og

---

¹²⁵ Odd Reitan, "Med hjerte for Trondheim og Midtbyen," *ibid.*, 13.10.2014

Midtbyen Management AS har», der sistnevnte uttalte at de ville «redde Trondheim ved å bygge høyt og nytt».

Dag Kittang bidro også med en kronikk i forbindelse med den pågående samtidsdebatten om byggehøydene i Midtbyen på denne tiden.¹²⁶ Der utfordret han Reitan og E.C. Dahls Eiendoms perspektiv med spørsmålet «Er visjonen for Midtbyen eit stort kjøpesenter med parkering i kjellaren og bustader på taket?». Han hevdet at «Den mektige eideomsbransjen har kjøpt opp nesten heile Midtbyen og treng avkasting på investeringane sine. Den største avkastinga får ein i dag i bustadmarknaden og avkastinga blir større dess høgare ein får bygge». I kronikken benyttet han seg også av sine kunnskaper fra forskningsarbeidet han gjorde i forbindelse med boken «Trebyen Trondheim». Dette bidro til å belyse hvordan samtidens argumentasjon om behovet for en mer tidsmessig og moderne tanke rundt byutviklingen, og derav nødvendigheten for å bryte med de gjeldende vernebegrensningene gjenspeilet fortidens rasjonalistiske utviklingsidealer:

«Hvis ikke den gamle bykjernen fornyes i det hele tatt vil byen dø ut», var kommuneadministrasjonen sitt skremmebilde i 1967 (Adressa 11.12.1967). Med utgangspunkt i ein tilsvarende virkelighetsbeskrivelse skal Midtbyplanen fornyast og «tilpasses vår tid»

Jeg vil avrunde studien av dette tidsrommet med nok et sitat fra Kittangs kronikk, der han uttaler seg i forhold til argumentene om den gjeldene reguleringsplanens utilstrekkelighet:

Det er rett at Midtbyplanen aldri har fungert som eit skikkeleg vern om trebyen og at han er uthola av dispensasjonar. ... I dag er det byggehøgder på sju etasjar som er regelen og ikkje Midtbyplanens føresegner om maksimalt fire etasjar. Problemet er likevel ikkje at Midtbyplanen er for svak eller har gått ut på dato, men at fleirtalet av politikarane i byen har mangla evne og vilje til å følgje opp planen sine intensjonar om å ta vare på trebykarakteren ... Det er faktisk ikkje tilfelle at Midtbyen ligg for døden. Det er tvert om eit aukande press på Midtbyen. Det vi ser av tomme lokale kan ofte ha samanheng med at lokala vert haldne tomme i påvente av at ein ny Midtbyplan skal opna for eit langt større handlingsrom for grunneigarane.

Oppsummering

Eksemplene viser hvordan den hegemoniske kampen mellom de ulike idealene i byplanleggingen stadig levde i beste velgående i dette tidsrommet, og hvordan det i stor grad bygger på mye av den samme språkbruken. Næringslivets visjoner for byen presenteres som metaforiske

---

¹²⁶ Dag Kittang, "Spelet om Midtbyen," *ibid.*, 18.08.2015

representasjoner i fremstillingen av byens behov, og utelukker slik anerkjennelsen av byråkratiske prosesser grunnlaget de og gjeldene styringsverktøyene bygger på. De rasjonalistiske utspillene får imidlertid ikke operere uimotsagt, og utfordres fra flere hold av aktører som tilfører viktig kunnskap i debatten om utviklingen av Midtbyen.

I paneldebatten så vi imidlertid at de politiske representantene i høy grad underkastet seg næringslivets rasjonalistiske visjoner for Midtbyen. Det var også dette perspektivet som var dominerende i forhold til panelets sammensetning, som kanskje ikke var så unaturlig med tanke på at det var en konferanse i regi av næringslivet. Det var imidlertid bare Høyre og Ap som var representert, som uttrykte stor enighet rundt saksforholdet. Opposisjonen var med andre ord ikke tilstede og fikk dermed ikke fremmet sine tanker om temaet. Det var heller ikke inkludert representanter for alternative perspektiver i panelet som kunne belyst saksforholdene på et mer helhetlig grunnlag. Dermed var det bare næringsinteressene som var grunnlaget for debatten, som primært uttrykker uenighet på et mer overfladisk nivå. Konferansen ble likevel formidlet som en «byutviklingsdebatt» til avisens lesere, og kan dermed hevdes å være et klart tilfelle av rasjonalistisk maktutøvelse.

6.3 Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe

Den 25. september 2020 fikk nok en paneldebatt om byutvikling avisomtale, og denne gangen var det Adressas journalist Kjersti Fikse som fikk oppdraget med å formidle begivenheten.¹²⁷ Opplysningene teksten gir om detaljene rundt begivenheten viser at det dreide seg om et digitalt folkemøte arrangert av Adresseavisen og NTNU. I motsetning til tidligere var det ikke næringslivet som sto for begivenheten, selv om det i hovedsak var representanter for de samme interessene som utgjorde flertallet i panelet. Deltakerne besto av eiendomsutvikleren og gårdeieren Ivar Koteng, TOBB-direktør Torbjørn Sotberg, Arbeiderpartiets gruppeleder Roar Aas, Ingrid Skjøtskift fra Høyre, og Aksel Tjora som er professor i sosiologi ved NTNU. I likhet med tidligere ser vi også her at det bare var Høyre og Ap som representerer byens politikere.. Det som imidlertid var et nytt element i forhold til sammensetningen i paneldebattene jeg har undersøkt frem til nå var akademiker Aksel Tjora, som representerte et sosiologisk perspektiv i panelet. En annen ulikhet er at denne debatten ble formidlet digitalt, og deltakerne talte derfor uten direkte kontakt til et mye større og bredere publikum.

---

¹²⁷ Kjersti Fikse, "Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe," *ibid.*, 23.09.2020

Det var gårdeier og eiendomsutvikler Ivar Koteng som sto bak ordene i overskriften «Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe». Dette har en klart mer vernevennlig tone enn «Enige om å bygge høyere i Midtbyen», som var overskriften i formidlingen av debatten i 2014. De viser imidlertid begge at byggehøyden i Midtbyen et sentralt tema for debatten. Avsnittet som følger innleder med samme setning som i overskriften, og her får vi innblikk i konteksten påstanden er hentet fra:

Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe. Vi har et utrolig fint sentrum, med god balanse. I Midtbyen vil jeg ha maks seks etasjer, men vi bør jobbe systematisk med høyde i Nyhavna og tilsvarende områder utenfor sentrum, hvor vi ikke har så mye kulturhistorie å ta vare på. Vi må ikke ødelegge særegenheten i Trondheim sentrum, det er en perle.

Koteng gjør det klart at han ikke er generelt kritisk til å bygge høyt, så lenge det ikke skjer i Midtbyen. Han viser til den gode «balansen» som en viktig kvalitet ved Midtbyens historiske bystruktur, og legger dermed et kulturalistisk verdisyn til grunn for sin innledende påstand. Den neste uttalelsen om at han vil ha maks seks etasjer i Midtbyen bryter imidlertid litt mer med dette verdisynet. Bestemmelsene i Midtbyplanen tillater maks fire etasjer, og da vil nye bygg på seks etasjer faktisk fremstå som høyt. Kotengs utspill kan imidlertid tenkes å ha sammenheng med formuleringene i veilederen fra 2013, der det ble påpekt at høyden på ny bebyggelse ikke bør «overskride dagens silhuett» som dannes av «bygninger på fem, seks og sju etasjer». Dette *kan* bety at veilederen til en viss grad har bidratt til en diskursiv endring, og at det derfor ikke lenger er like kontroversielt å gi uttrykk for et ønske om «maks seks etasjer» i Midtbyen.

Videre peker Koteng på «Nyhavna og tilsvarende områder utenfor sentrum» som bedre alternativer for bygging i høyden, og begrunner dette med en eksistensiell antagelse om at «vi ikke har så mye kulturhistorie å ta vare på» i disse områdene. Nyhavna er et industriområde øst for bykjernen som skal omreguleres til bolig- og næringsformål, og er et av områdene Trondheim kommune har satt av til å ta den største andelen av byens fortettingsbehov.¹²⁸ Dette er imidlertid erklært som et område med store kulturminneverdier, deriblant ubåtbunkeren Dora og en rekke andre bygninger fra okkupasjonen under

---

¹²⁸ Anne-Lise Aakervik, "Du og jeg og Nyhavna," Trondheim 2030, 09.07.2019 Access <https://trondheim2030.no/2019/07/09/du-og-jeg-og-nyhavna/>

andre verdenskrig.¹²⁹ Kotengs påstand viderefører dermed inntrykket av at han sidestiller seg med bygningsvernets interesser i Midtbyen, men han ekskluderer samtidig kulturminneforvaltningens tanker om å se mangfold som et grunnlag for hva vi anser som viktig å bevare. Kotengs argument er imidlertid et nytt element i forhold til de tidligere debattene, der representantene for utbyggernes interesser i hovedsak har argumentert for å bryte høydebegrensningene i Midtbyplanen. Ved å påpeke på de sentrumsnære arealene kommunen har satt av til fortettingsformål, viser han at det ikke lenger er behov for å bygge høyere i Midtbyen på grunn av god tilgang på andre bynære arealer. Dermed vil det også bli mer utfordrende å argumentere for «særlige grunner» til å bryte med høydebestemmelsene i Midtbyen. Kotengs utspill er derfor et godt eksempel på hvordan klimasaken har kommet inn som et tydeligere premiss i byutviklingsdebatten i Trondheim.

I neste avsnitt får vi høre fra TOBB-direktør Torbjørn Sotberg:

Han får noe motbør av direktør i Tobb, Torbjørn Sotberg, som mener Trondheim bør sette høyderekorder. - Vi ønsker å bygge skikkelig høyt i byen. Men da må vi bygge ut mot fjorden. Og vi må bygge slankt, så vi ikke stenger for utsikten. Sotberg viser til de mindre sentrumene rundt byen som steder hvor man burde bygge i høyden. - I alle lokalsentrum rundt byen bør det være et høyhus som markerer at dette er sentrum for denne bydelen.

I motsetning til Kotengs bekymringsfulle åpningsreplikk går Sotberg rett på sak og erkjenner at TOBB «ønsker å bygge skikkelig høyt i byen». Passiv-konstruksjonen «skikkelig høyt» viser ikke til en konkret høyde, men det antydes at det i det minste bør overgå høyden på det som er bygget frem til nå. «Byen» er også en passiv betegnelse, og viser ikke til et konkret område hvor han ser for seg dette formålet. Det eneste han antyder er at det må bygges «ut mot fjorden», og derfor er det vanskelig å hevde at det er av hensyn til Midtbyen han mener at «vi må bygge slankt, så vi ikke stenger for utsikten». Han ordlegger seg med høy deontisk modalitet når han strukturerer språket med «vi må», slik at det fremstår som helt naturlig at utsikten vil bevares så lenge man bare bygger «slankt». Dette kan forstås som en kulturalistisk artikulering ved at han vektlegger hensynet til utsikten, og dermed opplevelsen av byens struktur, selv om forslaget imidlertid bygger på en rasjonalistisk visjon om å «sette høyderekorder» i byen. Han avslutter med en verdiantagelse om at «alle lokalsentrum rundt byen» områder bør ha et «høyhus» som

---

¹²⁹ "Historiske kulturminner gjør Nyhavna unik," *Trondheim 2030*, 23.09.2020, <https://trondheim2030.no/2020/09/23/historiske-kulturminner-gjor-nyhavna-unik/>

markerer bydelens sentrum. Det er i hovedsak påstander som preger både målsettingene og begrunnelsene Sotberg legger frem, og dermed bidrar han i grunnen ikke med noe som gir et konkret grunnlag for å forstå saksforholdet han omtaler. Derfor vil jeg nå vise planmessige forhold som kan bidra til å belyse bakgrunnen for påstandene språkbruken til Sotberg bygger på.

I 2012 utarbeidet Trondheim Kommune en «Veileder for byform» som et vedlegg til Kommuneplanens arealdel 2012-2024, der «høyhus» defineres som «bygninger over 10 etasjer, eller mer enn 3 etasjer høyere enn omkringliggende bebyggelse».¹³⁰ Her forklares det at nye høyhus kun skal plasseres «i eksisterende høyhusområder eller hvor høyhuset skal markere en viktig fellesskapsfunksjon», og at «Høyhus bør utformes som slanke tårnhus». Disse punktene bidrar til å understøtte Sotbergs påstander, men det er også flere formuleringer som avkrefter hans påstand om at dette dermed bør være en selvfølge «i alle lokalsentrum rundt byen». Det forklares at «enkelthøyhus» bare kan «etableres som signalbygg for områder der andre arkitektoniske virkemidler er uaktuelle, dersom landskapsmessige, kulturhistoriske og lokale forhold ellers tilsier det». I tillegg må det utrededes hvilke konsekvenser et slikt tiltak eventuelt kan ha for en rekke hensyn som listes opp i dokumentet. Målet med alle disse begrensningene er at «Trondheim skal være en by med åpen karakter som ikke preges av høyhusbebyggelse».

I forhold til Midtbyen markerer det åpne torvet med statuen av Olav Tryggvason sentrumspunktet, selv om det imidlertid er Nidarosdomen sør for torvet som representerer det høyeste punktet blant bebyggelsen på halvøya. I kommunens veileder for plan- og byggesaker i Midtbyen fremheves det at «For å bevare Nidarosdomens dominans i landskapet, skal virkningen på Midtbyens silhuett vurderes».¹³¹ Dette innebærer at eventuelt ny bebyggelse mot fjorden også må innrette seg etter dette premisset for å ikke redusere domkirkens dominerende virkning i bybildet. I tillegg er virkningen av den visuelle sammenhengen mellom byen og fjorden i seg selv en viktig del av den helhetlige kvaliteten ved Midtbyens historiske bystruktur. Det understrekes også i veilederen for byform, der det presiseres at «Det skal ikke plasseres høyhus i landskapsrommet rundt Midtbyen», der det også påpekes at «Boligpolitiske behov eller lignende motiverer ikke alene bygging av høyhus». Den siste

---

¹³⁰ Trondheim Kommune, "Veileder for byform - Kommuneplanens arealdel 2012-2024 Vedlegg 1 " (Trondheim2012).

¹³¹ "Veileder for plan- og byggesaker i Midtbyen," 2.

formuleringen danner en naturlig overgang tilbake til paneldebatten, der Arbeiderpartiets Roar Aas bokstavelig talt «legger lista skyhøyt»:

Arbeiderpartiet går på sin side inn for opptil 12 etasjer i Midtbyen. Det opplyste Roar Aas, gruppeleder for Arbeiderpartiet, som var stedfortreder for en syk ordfører Rita Ottervik.

- Torsdag skal bystyret behandle en sak om høydebegrensninger i Midtbyen. Arbeiderpartiet går da inn for det som kalles «middels til høy» bygging, hvilket er opp mot tolv etasjers høyde, opplyser Aas.

Dette er et tilsynelatende tydelig budskap fra Aas, og jeg vil derfor ikke kommentere ytterligere på språkbruken i dette utspillet. Vi får imidlertid ingen forklaring på *hvorfor* Ap går inn for «opptil 12 etasjer», eller om de mener dette bør gjelde som en generell høydebegrensning for hele Midtbyen. Det betyr ikke dermed at Aas utelot nærmere opplysninger rundt dette. Det er mer sannsynlig at journalisten Fikse har hentet utspillet ut fra sin opprinnelige kontekst, kanskje for å fremheve en kontrast blant meningene til deltakerne i debatten. Jeg skal ikke forsøke å spekulere videre i journalistens hensikter, men det er likevel viktig å være klar over hvordan dette kan være et utfall av avisens mediering av forholdet som omtales. Da er det utelukkende denne frittstående uttalelsen fra Aas som gir grunnlaget for hvordan avisens lesere tolker og forstår partiets stilling til saken, og ettersom Ap er byens største styringsparti kan det derfor ha stor innvirkning på den allmenne meningsdannelsen. Det er imidlertid primært språkbruken som fremstilles i teksten jeg er opptatt av å undersøke, og på bakgrunn av dette vil jeg derfor hevde at det formidles et rasjonalistisk perspektiv fra Ap, uavhengig av i hvilken grad det ligger «boligpolitiske behov eller lignende motiverer» bak utspillet.

Videre får vi høre fra Høyres Ingrid Skjøtskift:

- Jeg tror kanskje ikke det er i Midtbyen vi kommer til å se de store høyhusene akkurat, svarer Ingrid Skjøtskift fra Høyre opp. Hun peker på områder som Sluppen som ideell for utbygging i høyden. - Så må vi huske at en av de store kvalitetene med Trondheim er måten byen vender seg mot fjorden på. Og lyset opp mot byen, det skal vi ikke fjerne fra byen, sier hun.

Den innledende kommentaren til Skjøtskift er nærmest utelukkende strukturert med svake modaliteter som «jeg tror», «kanskje ikke», «kommer til» og «akkurat». Dette bidrar til at hun i svært liten grad «forplikter seg til sannheten» rundt saksforholdet, og derfor er det heller ingenting som antyder hva Høyre faktisk *mener* om høyhus i Midtbyen. Som Koteng begrunner også Skjøtskift dette med å peke på andre

sentrumsnære områder «som ideell for utbygging i høyden». Sluppen er i likhet med Nyhavna et av områdene som er utvalgt til å dekke en stor andel av kommunens fortettingsbehov, og det er sannsynlig at dette er en grunn til at hun ikke tror «det er i Midtbyen vi kommer til å se de store høyhusene». Det siste poenget til Skjøtskift er så fullstendig nominalisert med grammatiske metaforer at det nærmest blir poetisk. Det er likevel ikke vanskelig å forstå at hun viser til virkningen av samspillet mellom Midtbyen og fjorden, som er en viktig kvalitet ved Cicignons historiske bystruktur. Dette er et godt eksempel på hvordan det materielle ved byen bidrar til å påvirke språket i debatten. Språket til Skjøtskift har et klart kulturalistisk preg, men den metaforiske språkbruken gjør det imidlertid vanskeligere å hevde at hun representerer et kulturalistisk verdisyn.

Nå skal vi se hva akademikeren i panelet hadde å si om kveldens tema:

Professor i sosiologi ved NTNU, Aksel Tjora, mener at politikerne ikke evner å styre byen slik at folk flest føler at de eier den. - Folk skal eie byen, men det skjer ikke. Utbyggere har for mye makt, veldig mye områdeutvikling ligger til store utbyggere, slik at politikere og folk flest ikke får mulighet til å se hva som skjer, eller eventuelt protestere på det før det er for sent, sier han. Tjora mener at mens det eksisterer en oppfatning av at norsk boligutbygging skjer på basis av likestilling og et sosialt tanke sett, er tilfellet at norsk boligutvikling er langt mer markedsstyrt enn noen annen by i Europa. - Jeg mener at dette må diskuteres., vi er på ville veier, rett og slett. Private utbyggere har altfor mye makt, og det er Trondheim et godt eksempel på, fastslår professoren.

I innledningen av avsnittet introduseres Tjora som svært kritisk til politikerne, og deres manglende evne til å «styre byen» på vegne av «folk flest». Han åpner med en proposisjonell antagelse om at «folk skal eie byen, men det skjer ikke». Tjora følger imidlertid opp sin nominaliserte åpningsreplikk med en rekke argumenter for å underbygge sin påstand. Slik han ser det er problemet først og fremst at «veldig mye områdeutvikling ligger til store utbyggere», og at dette bidrar til at «politikere og folk flest» ikke får muligheten til å medvirke i planleggingen eller «eventuelt protestere på det før det er for sent». Slik jeg ser det er det primært utbyggernes makt han kritiserer, ikke politikerne som det ble påpekt i introduksjonen. Jeg tolker det imidlertid slik at det først og fremst er de rasjonalistiske idealene han problematiserer, og dette idealet har jeg påvist at også enkelte politikere fra de største partiene representerer. På det grunnlaget fremstår introduksjonen mindre problematisk, og det kan tenkes at journalistens hensikt bare var å skape en naturlig overgang fra politikernes utspill.

Det neste utspillet til Tjora er svært interessant med tanke på temaet og problemstillingen denne studien bygger på. Han mener det kun «eksisterer en oppfatning av at norsk boligutbygging skjer på basis av likestilling og et sosialt tankesett», men at dette ikke er tilfellet. Tjora beskriver denne «eksisterende oppfatningen» nærmest som en naturtilstand, men påpeker at i realiteten er «norsk boligutvikling er langt mer markedsstyrt enn noen annen by i Europa». Dette antyder at det er de rasjonalistiske idealene som generelt dominerer byutviklingen i Norge, og at dette idealet er så godt etablert i samfunnet at det knapt stilles spørsmål ved den eksisterende situasjonen. Selv om Tjora her omtaler forholdet på et generelt nivå, inneholder poenget imidlertid en liten forsnakkelse som antyder at han likevel peker på tilstanden i Trondheim. Hensikten var sannsynligvis å poengtere at boligutviklingen i Norge er «langt mer markedsstyrt» enn i andre europeiske land, men det han faktisk sier er «noen annen by i Europa». Han fastslår iallfall at Trondheim er et godt eksempel på denne problematikken sin siste kommentar.

Språkbruken til Tjora er en kongruent representasjon av forholdene han omtaler. Det betyr imidlertid ikke at språket er fritatt for grammatiske metaforer, men han gjør klart rede for sine påstander med flere etterprøvbare argumenter. Hans innspill i debatten er et tydelig forsvar av de regularistiske idealene, og et klart motangrep mot de rasjonalistiske idealene han mener er etablert som et dominerende og selvsagt ideal i debatter om byutvikling. Derfor mener han at «vi er på ville veier, rett og slett», og at dette må diskuteres. Det var også denne diskusjonen han etterlyste i et debattinnlegg i Adresseavisen en måned forut for paneldebatten.¹³² Der understreker Tjora at han mener situasjonen er alvorlig, og kommer med en klar oppfordring til «folket» om hva han mener må til for å gjenvinne den demokratiske maktbalansen i byutviklingen:

Vi må innse at vi er kommet i en situasjon hvor spekulantenes grep om byutviklingen ødelegger by- og livsmiljø for et stort antall mennesker, ikke minst de kommende generasjoner. Mye tyder på at sterke virkemidler skal til for å endre situasjonen, men det er helt nødvendig, og det må skje nå! Folket må ta byen tilbake, og det må gjøres både på faglig, politisk og aktivistisk grunnlag.

Jeg skal ikke ta stilling til hvorvidt jeg er enig i Tjoras bekymring eller metodene han foreslår, men lar sitatet tale for seg selv. Det analysen har belyst frem til nå viser imidlertid at det er mange forhold som i stor grad

---

¹³² Tjora og Mamen.

utelukkes fra debatten, og at diskusjonene dermed utspiller seg på et mer overfladisk nivå. Dette mener jeg også kommer tydelig frem i de to ytterligere uttalelsene fra Koteng og Skjøtskift i det siste avsnittet av teksten til Kjersti Fikse. Derfor har jeg valgt avrunde med å også la dette sitatet tale for seg selv for å fungere som et godt eksempel til å belyse mitt poeng:

Størst enighet i panelet var det rundt spørsmålet om Trondheim trenger å vokse mer.

- Folk vil ha arbeid. Og vi har organisert oss slik at sentrum styrkes og landsbygda svekkes. Vi må bygge boliger til de som kommer til byen. Når de slutter å komme, slutter vi å bygge, sier Koteng. - Så lenge Trondheimsregionen er i vekst, må Trondheim vokse, sier Skjøtskift og legger til: - Trondheim må ta en større del av veksten, slik at folk kan bosette seg i byen, heller enn å pendle fra nabokommunene for å jobbe her, sier hun.

Oppsummering

En tydelig endring fra de forrige debattene er at klima- og fortetningspolitikken har kommet inn som et tydeligere element. Det er ikke lenger forstått som et absolutt behov å øke høydene i Midtbyen ved å heller peke på sentrumsnære områder som Nyhavna og Sluppen for de høye byggeprosjektene. Debattarenaen er imidlertid mer nøytral denne gangen ved at møtet er arrangert av Adressa og NTNU, og ikke av næringslivet. Det er likevel store likheter i forhold til hvilke representanter som deltar i panelet, med unntak av akademikeren Tjora som bidrar med et utvidet perspektiv på temaet for debatten. Jeg vil også hevde at han er den eneste som egentlig gjør klart rede for sine synspunkter. Språkbruken til de andre representantene er i stor grad metaforiske representasjoner, og derfor er det i grunnen vanskelig å hevde at de bidrar med noe konkret som kan fortelle publikum hva de egentlig mener om forholdene de omtaler. Dette har vært et typisk trekk ved språkbruken i alle debattene, og dette bidrar til at mange viktige forhold blir holdt utenfor når debattene blir formidlet til Adresseavisens lesere.

Konklusjon

Stortingsmeldingene som er utarbeidet på kulturminnefeltet i løpet av de siste 20 årene har hatt et tydelig fokus på promotere kulturminner og kulturmiljø som ressurser i samfunnsutviklingen. Det er lagt stor vekt på å vekke engasjement rundt deres mangfoldige verdier for å vise at de er en felles gode, og derfor også et felles ansvar både for ulike forvaltningsnivå og for folk flest. Perspektivet på helhet er også forsterket ved å legge større vekt på begrepet kulturmiljø og virkningen av sammenhengen som en egen verneverdi. Dette har bidratt til å forsterke repertoaret til å argumentere for å bevare disse verdiene, og tilsvarende hvordan man kan bruke språket for å fremme tiltak som går på bekostning av dette hensynet. Derfor er det ikke lenger tilstrekkelig å foreslå tiltak som innebærer riving av verneverdige bygninger, eller som bryter med kvalitetene i et kulturmiljø. Slike forslag vil i de fleste tilfeller medføre stor folkelig motstand, og vil samtidig være svært vanskelig å få godkjent politisk. Dette setter premisser for språkbruken, noe vi blant annet har sett eksempler på i de store visjonene for byen. Der argumenteres det ofte med at tiltak som bryter med kulturmiljøenes høyde og volum vil tilpasse bygningen til vår tids behov og bidra til mer folkeliv i sentrum.

Dette har også sammenheng med det materielle ved Midtbyen, som omfatter både de historiske bygningsmiljøene og den historiske bystrukturen som innrammer dem. Dette innebærer også sammenhengen byens struktur har i forhold til utsikten mot fjorden. I tillegg er bevaringen av høydebegrensningene en viktig forutsetning for Nidarosdomens dominerende virkning i bylandskapet. På denne måten bidrar den materielle Midtbyen til at det er vanskelig å argumentere for, eller å politisk godkjenne tiltak som vil bryte med disse kvalitetene. Midtbyens materielle verdier er et resultat av en over tusen år lang utviklingshistorie, formet av en rekke begivenheter som har gitt den et unikt særpreg. Det er derimot mindre enn hundre år siden de nye rasjonalistiske idealene i byplanleggingen for alvor begynte å bryte med karakteren til den historiske bystrukturen. Dette førte imidlertid til at vernetanken og de kulturalistiske idealene begynte å blomstre, og deretter ble dominerende i tiden da Midtbyplanen ble utformet. Dette regularistiske styringsverktøyet er fremdeles området gjeldende reguleringsplan, men de rasjonalistiske idealene har fortsatt vært sterkt tilstede og ført til flere byggeprosjekter som har brutt med de vedtatte bestemmelsene. Ifølge Kittang var det dette synet som vant frem i gjenreisningen etter brannen på Nordre gate tidlig på 2000-tallet, og som

i ettertiden sto igjen som det dominerende idealet for planleggingen og utviklingen i Midtbyen.

Det rasjonalistiske idealet var også klart tilstede i overgangen til det neste tiåret. Dette belyste jeg gjennom analysen av språkbruken i avistekstene fra dette tidsrommet. I arbeidet tok jeg utgangspunkt i byutviklingskonferansen Lundemo formidlet i Adresseavisen, samt enkelte utdrag fra andre tekster. Byrkjeflot fra Rødt var den eneste som åpenlyst kritiserte de rasjonalistiske visjonene som ble fremstilt i debattene, og han ble raskt stemplet som kontroversiell av de øvrige deltakerne. Lundemo brukte også et sitat fra Byrkjeflots utspill i sin tekst, som var tatt ut av den opprinnelige konteksten og fremstilt som en form for selvmotsigelse. Det var næringslivets interesser som dominerte i paneldebatten Lundemo formidlet, og det var også disse interessene som sto for arrangementet.

Dette var også tilfellet i debatten fra 2014. Det var representanter for næringslivet og eiendomsutviklere som dominerte panelet, i tillegg til representantene fra Høyre og Ap. Politikerne underkastet seg i stor grad de samme interessene, og de rasjonalistiske idealene fikk dermed opptre uimotsagt. Dette ble heller ikke problematisert i Adresseavisens formidling av begivenheten, som dermed bidro til å opprettholde det rasjonalistiske idealet som det naturlige perspektivet. Jeg tok også med enkelte sitater fra andre avisinnlegg i den generelle samtidsdebatten som viste at det faktisk var en større bredde i perspektivene på Midtbyen enn det språkbruken i konferansen ga inntrykk av. Der ble det blant annet påpekt den manglende anerkjennelsen av planmessige styringsverktøy, deriblant veilederen fra 2013 som nylig var utarbeidet med grundig forankring i faglige og byråkratiske innspill. Disse perspektivene ble ikke representert i panelet, og fikk heller ingen anerkjennelse av panelets deltakere.

Debatten i 2020 viste imidlertid litt tydeligere tegn til endringer. Det kan til en viss grad ha sammenheng med at det var NTNU og Adresseavisen som arrangerte begivenheten, i motsetning til de tidligere debattene som var i regi av næringsinteressene. Aktørene vi fikk høre fra var imidlertid i stor grad representanter for de samme interessene som tidligere. Sosiologiprofessor Aksel Tjora var denne gangen med, og representerte en motvekt til de andre deltakerne. Han fikk muligheten til å påpeke naturtilstanden ved den ujevne maktbalansen i byutviklingsdebatten i Trondheim, og oppfordret til en prinsipiell diskusjon rundt utbyggernes makt og de begrensede mulighetene dette medførte for reell folkelig

medvirkning. En annen nyanse fra de tidligere debattene er at fortetningspolitikken har kommet inn som et tydeligere element som setter premisser for språkbruken. Dermed har det også blitt lettere å argumentere for hensynet til Midtbyen historiske kvaliteter, ved at den planlagte fortettingen i sentrumsnære områder har redusert utviklingspresset i bykjernen.

Undersøkelsen av paneldebatter om byutvikling i Trondheim det siste tiåret, viser at det stort sett er de samme interessene som er representert gjennom hele tidsperioden. Det er i stor grad nærings- og utbyggerinteresser som er dominerende, med få unntak. Høyre og Ap er de som vanligvis representerer det politiske perspektivet, noe som kanskje kommer av at de er de største partiene. De er imidlertid ofte enige i spørsmål om byutvikling, og representerer dermed ingen stor bredde i det politiske landskapet. De har også klare likheter i forhold språkbruken som er typisk for næringsinteressene. Det er i stor grad metaforiske representasjoner som ved hjelp av ulike språklige virkemidler utelukker forpliktelser til andre forhold. Til tross for at premissene for språkbruken gradvis har endret seg, er det stort sett de samme virkemidlene som omstruktureres for å tilpasse seg de nye forholdene. Språkbruken i debattene formidles likevel i hovedsak som uproblematisk gjennom Adresseavisen, som dermed bidrar til å opprettholde dette som en naturlig tilstand. Dette skyldes kanskje at det «eksisterer en oppfatning» av en naturtilstand som Tjora omtalte det, og dette kan tyde på at det er etablert et dominerende ideal i debatter om byutvikling. På bakgrunn av denne oppsummeringen av analysen vil jeg derfor konkludere med at det er de rasjonalistiske idealene som har vært dominerende i debatter om byutvikling i Trondheim det siste tiåret, og som fortsatt dominerer i vår samtid.

Etterord

Det er mange flere forhold det hadde vært spennende å inkludere i denne masteroppgaven. Jeg kunne blant annet ha satt av en egen oppgave til de planmessige styringsverktøyene for Midtbyen. Det er også mange spennede pågående saker i byen, som plasseringsdebatten rundt kunstmuseene, fortettingen i de sentrumsnære bydelene, planene for stasjonsområdet, og ikke minst planleggingen av NTNUs campus på Gløshaugen. Dette får imidlertid vente til en annen anledning, eller overlates til andre studenter med interesse for språket som kommer til uttrykk i disse debattene.

Kilder

- Antikvarisk utvalg, Trondheim kommune. "Trondheims bybilde." redigert av Lars Fasting. Trondheim: Trondheim kommune, 1977.
- AS, Andersson & Skjånes. "Generalplanen for Trondheim: forslag, bilagshefte 2." Trondheim: Andersson & Skjånes AS, 1967.
- Brekke, Nils Georg, Per Jonas Nordhagen, og Siri Skjold Lexau. *Norsk arkitekturhistorie - Fra steinalder og bronsealder til det 21. hundreåret*. Oslo: Det norske samlaget, 2003.
- Christiansen, Per. *Bill! : Hundre år bak rattet i Trondheim*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2008.
- Dalheim, Ulf. "Odd Reitans hjerteplan." *Adresseavisen*, 18.03.2006.
- Danielsen, Rolf. *Trondheims historie 997-1997 bind 4: «En exempelløs fremgang» 1880-1920*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- E. C. Dahls Eiendom. "Om E. C. Dahls Eiendom AS." lastet ned 29.04.2022. <https://ecde.no/om-ecde>
- Fairclough, Norman. *Analysing Discourse - Textual analysis for social research*. London: Routledge, 2003.
- . "Critical discourse analysis." I *The Routledge handbook of discourse analysis*, redigert av James Paul Gee og Michael Handford, 9-20. Abingdon: Routledge, 2012.
- . *Critical Discourse Analysis: The critical study of language (2. utgave)*. New York: Routledge, 2010.
- . *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press, 1992.
- Fikse, Kjersti. "Å bygge høyhus i Midtbyen er en tabbe." *Adresseavisen*, 23.09.2020.
- Gee, James Paul, og Michael Handford. "Introduction." I *The Routledge handbook of discourse analysis*, redigert av James Paul Gee og Michael Handford. Abingdon: Routledge, 2012.
- Grankvist, Rolf. "Stadsingeniør Dahls by." I *Trondheim - Olavs by i tusen år*, redigert av Jørn Sandnes. Trondheim: Strinda Trykkeris Forlag, 1992.
- Holme, Jørn, og Kaare Stang. "Generelt om kulturminneloven." I *Kulturminnevern: Kulturminneloven med kommentarer*, redigert av Jørn Holme, 14-29. Oslo: Riksantikvaren og Økokrim, 2020.
- Houen, Gunnar, Mette Bye, og Elisabeth Kahrs. "Midtbyens tålegrense." *Adresseavisen*, 12.06.2014.
- Jensås, Henry Kristian. *Trondheim som regional festningsby*. Trondheim: Distriktskommando Trøndelag, 1996.
- Jørgensen, Marianne Winther, og Louise Philips. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag, 1999.

- Kaldal, Ingar. *Veit og gate - Daglegliv i Midtbyen 1880-1950*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Kavli, Guttorm. "Cicignon og Coucheron - Mennene som skapte planen av 1681." I *300 år med Cicignon: 1681 Trondheim 1981*, redigert av Rolf Grankvist, 11-26. Trondheim: Trondheim kommune, 1981.
- . *Trondheim bygger gjennom 1000 år*. Oslo: Schibsted, 1996.
- . *Trønderske trepaléer: Borgerlig panelarkitektur nordenfjells*. Oslo: Cappelen, 1966.
- Kirkhusmo, Anders, Per Christiansen, og Geir Ulriksen. *Trondheim brenner: Branner og brannvern i byen gjennom 1000 år*. Trondheim: Pirforlaget, 2013.
- Kittang, Dag. "Aksjonismen og bymiljøvernet." I *Fortidsminneforeningens årbok 2019*, redigert av Bodil Ruud, 63-78. Oslo: Fortidsminneforeningen, 2019.
- . "Spelet om Midtbyen." *Adresseavisen*, 18.08.2015.
- . *Trebyen Trondheim - modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960-2005*. Bergen: Fagbokforlaget, 2014.
- Klima- og Miljødepartementet. "Meld.St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken - Engasjement, bærekraft og mangfold." Oslo: Klima- og Miljødepartementet, 2020.
- Kulturminneutvalget. "NOU 2002: 1 Fortid former framtid - utfordringer i en ny kulturminnepolitikk." Oslo: Statens forvaltningstjeneste Informasjonsforvaltning, 2002.
- Langøren, Ståle. "Enige om å bygge høyere i Midtbyen " *Adresseavisen*, 28.10.2014.
- Larsen, Knut Einar. *Trebyen: bybranner og fornyelse: en undersøkelse av byggevirkosomheten i Trondheim og utviklingen av norsk bygningsrett 1814-1845*. Trondheim: Tapir, 1989.
- Lundemo, Trygve. "Ny veileder for Midtbyen." *Adresseavisen*, 22.11.2011.
- Management, Midtbyen. "Om Midtbyen Management." lastet ned 29.04.2022. <https://midtbyen.no/om-midtbyen-management>
- Miljøverndepartementet. "Meld.St. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste - Kulturminnepolitikk." Oslo: Departementets servicesenter, 2013.
- . "St.meld. nr. 8 (1999-2000) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets tilstand." Oslo: Miljøverndepartementet, 2000.
- . "St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner." Oslo: Statens forvaltningstjeneste, 2005.
- Mykland, Knut. *Trondheims historie 997-1997 bind 3: Fra Søgaden til Strandgaten 1807-1880*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Neumann, Iver B. *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget, 2001.

- Nilsen, Dag. "Byplanhistorien." I *Arkitektur i 1000 år - Arkitekturguide for Trondheim*, redigert av Helge Solberg, 15-28. Trondheim: TAF Trondhjems Arkitektforening, 2009.
- NTNU. "Ansatte: Dag Kittang." NTNU, sist oppdatert, lastet ned 09.01.2022. <https://www.ntnu.no/ansatte/dag.kittang>
- Pedersen, Svein Henrik. "Praktbygg av mur og stein." I *Arkitektur i 1000 år - Arkitektguide for Trondheim*, redigert av Helge Solberg. Trondheim: Trondhjems Arkitektforening, 2009.
- Paasche, Erling. *Trondheim i 1000 år: Historisk guide - Veitene: Middelalderens gatenett i Trondheim*. Trondheim: Trondheim kommune, 1983.
- Regjeringen. "Kulturminne og kulturmiljø." Regjeringen, sist oppdatert 30.11.2020, lastet ned 20.02.2022. <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/kulturminner-og-kulturmiljo/innsiktsartikler-kulturminner/kulturminne-og-kulturmiljo/id2076487/>
- Regjeringen.no. "Fortetting og knutepunktsutvikling." 27.05.2019, lastet ned 23.03.2021. <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/ny-emner-og-eksempler/fortetting-ny/id2363894/>
- . "Meld. St. 16 (2019-2020)." 17.04.2020 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>
- Reitan, Odd. "Med hjerte for Trondheim og Midtbyen." *Adresseavisen*, 13.10.2014.
- Riksantikvaren. "Forvaltning av middelalderbyene." Riksantikvaren, sist oppdatert, lastet ned 02.02.2022. <https://www.riksantikvaren.no/veileder/forvaltning-av-middelalderbyene/>
- . "Fredet - vernet - verneverdig." Riksantikvaren, sist oppdatert 13.11.2020, lastet ned 15.05.2021. <https://www.riksantikvaren.no/les-om/fredet-vernet-verneverdig/>
- . "Kulturmiljø, kulturminner og landskap." 05.04.2022, lastet ned 18.04.2022. <https://www.riksantikvaren.no/kulturmiljo-kulturminner-landskap/>
- . "Riksantikvarens bystrategi." Oslo: Riksantikvaren, 2017.
- Rørtveit, Hilde Nymoen, Ida Marie Henriksen, og Aksel Tjora. "Bysamfunnets realiteter og muligheter." I *Bysamfunn*, redigert av Ida Marie Henriksen og Aksel Tjora, 13-28. Oslo: Universitetsforlaget, 2019.

- Sjøholt, Peter. "Mot et stor-Trondheim: Gjennomføringen av ny kommuneinndeling i Trondheims-avsnittet." I *Og bygda ble by: Strindas historie 1945-63*, redigert av Peter Sjøholt, 180-87. Trondheim: Strinda Bygdeboknemnd, 1971.
- Skaslien, Børre. "Midtbyplanen 1981." I *300 år med Cicignon: 1681 Trondheim 1981*, redigert av Rolf Grankvist, 225-27. Trondheim: Trondheim kommune, 1981.
- Skrede, Joar. *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017.
- Skybakmoen, Jonas. "Vil strekke seg høyere i sentrum." *Adresseavisen*, 18.01.2014.
- Store Norske Leksikon. "Adresseavisen." SNL, sist oppdatert 14.09.2021, lastet ned 20.02.2022. <https://snl.no/Adresseavisen>
- Stugu, Ola Svein. *Trondheims historie 997-1997, Bind 6: Kunnskapsbyen 1964-1997*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Supphellen, Steinar. "Landsdelshovedstaden." I *Trondheim - Olavs by i tusen år*, redigert av Jørn Sandnes, 25-36. Trondheim: Strindheim Trykkeris Forlag, 1992.
- Tiller, Harry. "Frykter Odd Reitan overtar byutviklingen." *Adresseavisen*, 24.05.2011.
- Tjora, Aksel, og Marie Mamen. "Hvem skal eie byen?" *Adresseavisen*, 17.08.2020.
- Torvanger, Åse Moe. "Fredete og bevaringsverdige bygninger og anlegg." I *Kulturminnevern - Lov, forvaltning, håndhevelse: Bind 1, 2. utgave*, redigert av Jørn Holme, 62-99. Oslo: Økokrim, 2005.
- Trondheim Kommune. "Byutviklingsstrategi for Trondheim - Strategi for areal- og transportutvikling fram mot 2050." Trondheim: Trondheim kommune, 2020.
- . "Midtbyplanen." Trondheim, 1981.
- . "Veileder for byform - Kommuneplanens arealdel 2012-2024 Vedlegg 1 ". Trondheim, 2012.
- . "Veileder for plan- og byggesaker i Midtbyen." Trondheim: Trondheim Kommune, 2013.
- Van Dijk, Teun A. "Critical Discourse Analysis." I *The Handbook of Discourse Analysis*, redigert av Deborah Tannen, Heidi E Hamilton og Deborah Schiffrin, 466-85. London: Routledge, 2015.
- . "Critical discourse studies: A sociocognitive approach." I *Methods of Critical Discourse Analysis, 2. utgave*, redigert av Ruth Wodak og Michael Meyer, 62-87. Los Angeles: Sage Publications, 2009.

- Wodak, Ruth. "The discourse-historical approach." I *Methods of critical discourse analysis*, redigert av Ruth Wodak og Michael Meyer, 63-94. London: Sage Publications, 2001.
- . "Language, power and identity." I *Language teaching, volume 45 (2)*, redigert av Graeme Porte, 215-33. Cambridge: Cambridge university press, 2012.
- Aakervik, Anne-Lise. "Du og jeg og Nyhavna." Trondheim 2030, sist oppdatert 09.07.2019, lastet ned 25.05.
<https://trondheim2030.no/2019/07/09/du-og-jeg-og-nyhavna/>
- . "Historiske kulturminner gjør Nyhavna unik." *Trondheim 2030*, 23.09.2020. <https://trondheim2030.no/2020/09/23/historiske-kulturminner-gjor-nyhavna-unik/>
- Åldstedt, Finn. "Nei til underjordisk parkeringsanlegg i sentrum." *Adresseavisen*, 22.05.2007.